

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

JOLANTA NOSEVIČIŪTĖ
(Dieninės studijos, civilinės teisės programa)

SUTARTYS TREČIOJO ASMENS NAUDAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Asist. dr. Asta Dambrauskaitė

Konsultantas –
Doc. dr. Dangutė Ambrasienė

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS.....	3
1. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI INSTITUTO FORMAVIMASIS TEISĖS SISTEMOJE.....	6
1.1 Sutarties trečiojo asmens naudai instituto pripažinimas.....	6
1.2 Sutarties trečiojo asmens naudai samprata ir požymiai.....	7
2. SUTARTYS TREČIOJO ASMENS NAUDAI EUROPOS VALSTYBIŲ TEISĖJE.....	15
2.1 Trečiųjų asmenų reikalavimo teisė.....	22
2.2 Išlygos trečiojo asmens naudai.....	25
2.3 Sutarties trečiojo asmens naudai pakeitimas ir panaikinimas.....	26
3. SUTARTYS TREČIOJO ASMENS NAUDAI LIETUVOS TEISĖJE.....	28
3.1 Civilinės atsakomybės draudimo sutartis.....	29
3.1.1 Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas.....	34
3.1.1.1 Civilinės atsakomybės privalomojo draudimo paskirtis.....	34
3.1.2 Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis.....	35
3.1.3 Nukentėjusio trečiojo asmens teisė į draudimo išmoką.....	37
IŠVADOS.....	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	50
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY.....	56

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Sutartis trečiojo asmens naudai – tai sutartis, kuri iš esmės skiriasi nuo visų kitų sutarčių, kurios susijusios su trečiaisiais asmenimis. Tretieji asmenys – tai asmenys, kurie nebūdami sutarties šalimis savo veiksmais daro įtaką teisinių santykių raidai ir yra susiję teisiniais ryšiais su viena iš šalių arba abiem. Šios sutarties rūšies specifika ta, jog tokia sutartis suteikia trečiajam asmeniui savarankiško reikalavimo teisę, nors sudarant sutartį trečiasis asmuo nedalyvavo. Sutartimi trečiojo asmens naudai laikytina sutartis, kurioje viena iš sutarties šalių išlygsta iš kitos sutarties šalies, kad atsiradusi prievolė būtų įvykdyta trečiajam asmeniui. Tokiu atveju prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sutartį sudaręs asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas.¹

Sutarties trečiojo asmens naudai institutas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.191 str., Europos sutarčių teisės principų 6:110 str., taip pat Europos valstybių: Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos, Šveicarijos, Italijos, Austrijos teisės aktuose.

Darbe nagrinėjamas sutarties trečiojo asmens naudai instituto formavimasis bei įsitvirtinimas teisės sistemoje, jo pripažinimas Lietuvos bei užsienio valstybių teisėje. Taip pat nagrinėjami bendri klausimai susiję su sutartimis trečiojo asmens naudai, t.y. jų sudarymas, vykdymas, turinio reikalavimų atskleidimas, šalių teisės ir pareigos, ypač trečiojo asmens, kurio naudai sudaryta sutartis.

Magistro baigiamojo darbo pirmoje dėstymo dalyje „Sutarties trečiojo asmens naudai instituto formavimasis teisės sistemoje“ nagrinėjamos šio instituto istorinės ištakos, jo pripažinimas teisės sistemoje. Pateikiama sutarties trečiojo asmens naudai definicija bei aptariami jos požymiai. Antroje dėstymo dalyje „Sutartys trečiojo asmens naudai Europos valstybių teisėje“ išsamiai analizuojamas šių sutarčių reglamentavimas Europos valstybių – Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos, Šveicarijos, Italijos, Austrijos teisės aktuose, atskleidžiamas jų turinys, požymiai bei specifika. Šioje dalyje remiamasi Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos gausia teismų praktika. Trečioje dalyje „Sutartys trečiojo asmens naudai Lietuvos teisėje“ nagrinėjamas šio instituto įtvirtinimas Lietuvos teisėje, sutarčių trečiojo asmens naudai reglamentavimas teisės aktuose, taip pat pateikiami pavyzdžiai iš Lietuvos teismų praktikos.

Temos ištyrimo lygis. Sutartys trečiojo asmens naudai nėra sritis, kuri būtų sulaukusi didelio Lietuvos mokslininkų dėmesio. Apie šią sutarčių rūšį rašė mokslininkai V. Mikelėnas knygoje „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“ (1995), „Sutarčių teisė“ (1996), „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaro šeštoje knygoje Prievolių teisė“

¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: LTU, 2004. P. 153.

(2003), D. Ambrasienė, E. Baranauskas, D. Bublienė ir kt. vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“ (2004). Minėti autoriai pateikė sutarties trečiojo asmens naudai definiciją bei požymius, tačiau išsamiau ši sutarties rūšis nagrinėta nebuvo. Mokslininkai L. V. Papirtis, S. Bulka moksliniame straipsnyje „Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos“ (2001), S. Bulka moksliniame straipsnyje „Profesinės civilinės atsakomybės draudimo sampratos bei tiesioginės paskirties įgyvendinimo problema“ (2001), S. Cirtautienė moksliniame straipsnyje „Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės draudimas“ (2005) užsimena apie sutartį trečiojo asmens naudai, nagrinėdami civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Plačiau apie sutartį trečiojo asmens naudai rašė T. Kontautas moksliniuose straipsniuose „Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką“ (2003), „Draudiminio įvykio apibrėžimas profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartyse“ (2004).

Šią temą iš teorinės bei praktinės pusės išsamiai nagrinėjo užsienio šalių mokslininkai. K. Zweigert ir H. Kotz knygoje „Lyginamosios teisės įvadas“ (2001) pateikė sutarties trečiojo asmens naudai instituto istorines ištakas. Pasitelkdami lyginamąjį metodą jie palygino, kaip šis institutas įsitvirtino bei yra suprantamas užsienio valstybėse. H. Beale, A. Hartkamp, D. Tallon knygoje „Cases, Materials and Text on Contract Law“ (2002), C. Elliott, F. Quinn knygoje „Contract Law“ (2003), Stone R. knygoje „The Modern Law of Contract“ (2005), J. Beatson knygoje „Anson’s Law of Contract“ (2002), M. H. Whincup knygoje „Contract Law and Practice. The English System and Continental Comparisons“ (2001) per praktinius pavyzdžius, t.y. teismų praktikos bei teisės aktų analizę pateikė sutarčių trečiojo asmens naudai turinį, trečiųjų asmenų teises bei pareigas, atskleidė kokiais būdais pasireiškia trečiųjų asmenų gaunama nauda, taip pat nagrinėjo kitus aktualius klausimus, susijusius su sutartimis trečiojo asmens naudai. Taip pat mokslininkai M. И. Брагинский, В. В. Витрянский knygoje „Договорное право. Общие положения“ (1997), „Договорное право. Общие положения, I книга“ (2000), E. Суханов knygoje „Гражданское право: учебник“ (2002) nagrinėjo sutartis trečiojo asmens naudai.

Rašant darbą buvo remtasi minėtų ir kitų autorių moksliniais darbais.

Hipotezė – sutartys trečiojo asmens naudai – tai specifinė sutarčių rūšis, kurios pripažinimas bei reglamentavimas teisės akuose pakeitė visuomenės požiūrį sutartį traktuoti kaip *vinculum iuris*, t.y. šalis „jungiantį ryšį“ ir trečiajam asmeniui, nesančiam sutarties šalimi, suteikė teisę reikalauti, kad tokia sutartis būtų įvykdyta jo naudai.

Darbo objektas – sutartys trečiojo asmens naudai.

Darbo dalykas – sutarties trečiojo asmens naudai instituto raida, sutarties trečiojo asmens naudai samprata, požymiai, ypatumai, sutartys trečiojo asmens naudai Europos valstybėse – Lietuvoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje, Šveicarijoje, Austrijoje, Italijoje.

Darbo tikslas – išsamiai ištirti darbo objektą tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu, siekiant atskleisti sutarčių trečiojo asmens naudai specifiką. Tikslui pasiekti keliami šie *uždaviniai*:

1. Išnagrinėti sutarties trečiojo asmens naudai instituto formavimosi teisės sistemoje procesą.
2. Pateikti sutarties trečiojo asmens naudai sampratą ir požymius.
3. Išanalizuoti sutarčių trečiojo asmens naudai reglamentavimą Europos valstybių – Lietuvos, Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos, Italijos, Šveicarijos, Austrijos – teisėje.
4. Ištirti Lietuvos, Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos teismų praktiką šios kategorijos bylose.

Darbo metodai:

- Mokslinės literatūros analizės metodas. Šis metodas naudojamas siekiant tinkamai atlikti tyrimą, atskleisti, kokios sritys jau analizuotos, kokie autoriai jas analizavo, kokie rezultatai gauti, kokios padarytos išvados.
- Sisteminės analizės metodas. Jis naudojamas nagrinėjant darbo objektą. Nes pats darbo objektas – sutartys trečiojo asmens naudai reikalauja išskaidymo ir nagrinėjimo atskiromis dalimis, o galiausiai – sujungimo į vientisą sistemą.
- Lyginamasis metodas. Šio metodo pagalba lyginamos skirtingų autorių nuomonės, taip pat Europos valstybės kaip jos supranta bei įtvirtina sutarčių trečiojo asmens naudai institutą.
- Teisinių dokumentų analizės metodas. Jis būtinas tiriant teisinę bazę, reglamentuojančią sutartis trečiojo asmens naudai.
- Apibendrinimo metodas. Juo naudojamosi apibendrinant dėstymo dalis, sisteminant literatūros, dokumentų analizės duomenis.

Darbe naudojami sutrumpinimai:

LR – Lietuvos Respublika

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

CK – civilinis kodeksas

CBS – civilinių bylų skyrius

TS – teisėjų senatas

1. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI INSTITUTO FORMAVIMASIS TEISĖS SISTEMOJE

1.1 Sutarties trečiojo asmens naudai instituto pripažinimas

Teisės istorija ir lyginamoji teisė rodo, kad sutarties trečiojo asmens naudai institutas ne visada ir ne visur buvo ir yra pripažįstamas. Atsižvelgiant į teisinę realybę, nei viena teisės sistema negali paneigti, jog yra didelis praktinis pripažinimo sutarties įvykdymo trečiojo asmens naudai poreikis. Šiuolaikiniam teisininkui tai atrodo akivaizdu, tačiau visuotinis sutarties trečiojo asmens naudai pripažinimas nėra taip paprastai įgyvendinamas. Pagrindinė kliūtis slypi tame, jog visuomenė sutartį supranta kaip šalis „jungiantį ryšį“, kaip *vinculum iuris*. Esant tokiam požiūriui sunku pripažinti, jog tretieji asmenys, nesantys sutarties šalimi, tam tikru būdu gali dalyvauti sutartyje. Toks požiūris atėjo iš bendrosios teisės sistemos, nes ten ilgą laiką vyravo *privity of contract*, t.y. sutartinių ryšių uždarumo doktrina.

Mokslininkai K. Zweigert, H. Kotz pažymi, jog klasikinėje romėnų teisėje trečiajam asmeniui, nesančiam sutarties šalimi, nebuvo pripažįstama galimybė pareikšti ieškinį. Tačiau vėlyvoji klasikinė teisė imperatorių valdymo laikotarpiu padarė keletą išimčių, ir Justiniano kompiliatoriai šias išimtis išplėtė. Pvz., A dovanoja B su ta sąlyga, kad apdovanotasis B trečiajam asmeniui atliks tam tikrus veiksmus. Šiuo atveju trečiajam asmeniui, apdovanojotojo B atžvilgiu, suteikiama reikalavimo teisė. Minėta situacija parodo, jog jau tais laikais ryškėjo sutarties trečiojo asmens naudai požymiai.²

Sutarties trečiojo asmens naudai instituto užuomazgos randamos Prūsijos žemės teisėje, kuri numatė, jog trečiasis asmuo, kuris sutarties sudaryme nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nedalyvavo, reikalavimo teisę įgyja tuomet, jeigu tam pritarė sutarties šalys. Tačiau pažymėtina, jog Prūsijos žemės teisėje šis institutas neprisijungė ir buvo naudojamos tik bendrosios nuostatos, kurios minėtą institutą ženkliai sugriežtino, ir ieškojo būdų apeiti jo realų įgyvendinimą.

Reikia pripažinti, jog Vokietijos teisės mokslas įdėjo daug pastangų, kol buvo pasiektas sutarties trečiojo asmens naudai instituto sąvokų aiškumas bei teisingas jo suvokimas. Buvo ir tokių mokslininkų (vienas iš jų Brinzas), kurie manė, jog sutartis trečiojo asmens naudai yra logiškai neįmanomas dalykas. Tačiau daugelis anų laikų teisės mokytojų puikiai suprato, kad tuo metu aktualesiose gyvybės draudimo sutartyse, sutartyse dėl rentos mokėjimo iki gyvos galvos, bei žemės perleidimo sutartyse, nebeužtenka vien romėnų teisės. Dėl šios priežasties jie kūrė įvairias teorijas, kurios, panaudojant pripažintas priemones, pasiekė, kad tretieji asmenys, nesantys

² Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 386-387.

sutarties šalimis, turėtų reikalavimo teisę. Galiausia nugalėjo nuomonė, kad sutarties kontrahentų valia pati savaime trečiajam asmeniui sukuria reikalavimo teisę, ir tam nereikia kitų konstrukcijų.³

Tik XIX amžiuje palaipsniui buvo atsisakyta sutarties trečiojo asmens naudai ribojimų, ir palaipsniui šis institutas pradėjo vystytis. Būtent XIX amžiaus ekonomikos jėga, verslo plėtra, augant draudimo industrijai, ypač gyvybės draudimui, skatino šį vystymąsi. Sutarties trečiojo asmens naudai esmė ypač pradėjo atsiskleisti per gyvybės draudimo sutartis, kurios sudaromos tarp apdraustojo ir draudimo bendrovės, kuri įsipareigoja trečiajam asmeniui.⁴

1.2 Sutarties trečiojo asmens naudai samprata ir požymiai

Sutartis trečiojo asmens naudai – tai specifinė sutarties rūšis, kuri išsiskiria iš kitų sutarčių, susijusių su trečiaisiais asmenimis. Sutarties galia liečia tik jos pačios šalis, galinčias susitarti tik dėl tarpusavio teisių ir pareigų. Sutartimi šalys negali nustatyti ar riboti trečiųjų asmenų, nesančių sutarties šalimis, teisių ir pareigų, nors tiesiogiai ar netiesiogiai sutartis gali paliesti ir jų interesus.⁵ Tretieji asmenys – tai asmenys, kurie nors ir nėra sutarties šalimi, tačiau teisiniais veiksmais yra susiję su viena iš šalių arba abiem. Sutarties šalių ryšiai su trečiaisiais asmenimis yra labai įvairūs. Teisinėje literatūroje bandyta skirstyti trečiųjų asmenų statusą pagal jų dalyvavimo teisiniame santykiyje pobūdį. Taigi tretieji asmenys teisiniuose santykiuose dalyvauja savo vardu arba sutarties šalies vardu. Jei tretieji asmenys dalyvauja sutartyje kitos šalies vardu, tai sutartis galima skirstyti pagal tai, su kuria iš šalių tretieji asmenys yra susiję: su pasyviaja, t.y. skolininku arba su aktyviaja, t.y. kreditoriumi. Jei tretieji asmenys dalyvauja sutartyje savo vardu, tai sutartis galima skirstyti pagal šalių numatyto tikslo kriterijų. Tai pirmiausia leidžia išskirti *sutartis trečiojo asmens naudai*.⁶

Lietuvos teisėje sutarties trečiojo asmens naudai institutas įtvirtintas LR CK 6.191 str.⁷ Jame nustatyta, jog sutartimi trečiojo asmens naudai laikytina sutartis, kurioje viena iš sutarties šalių išlygsta iš kitos sutarties šalies, kad atsiradusi prievolė būtų įvykdyta trečiajam asmeniui. Taigi sudaryta trečiojo asmens naudai laikoma tokia sutartis, kuri nustato skolininko pareigą vykdyti sutartį ne kitos šalies, o trečiojo asmens naudai. Trečiasis asmuo, kurio naudai bus vykdoma sutartis, gali būti iš karto nurodytas pačioje sutartyje arba prieš pradėdamas ją vykdyti.

³ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.387-388.

⁴ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 881.

⁵ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 509.

⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: LTU, 2004. P. 151-153.

⁷ LR civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Taip pat šios sutarties ypatybė ta, kad galimi atvejai, kai konkretus trečiasis asmuo sutartyje nėra įvardintas. Skolininko pareigą vykdyti sutartį trečiojo asmens naudai gali numatyti ne tik sutartis, bet ir įstatymas. Sutarčiai trečiojo asmens naudai būdinga tai, jog asmuo, kurio naudai turi būti įvykdyta sutartis, turi teisę kartu su kreditoriumi reikalauti įvykdyti sutartį. Todėl sutartis trečiojo asmens naudai skiriasi nuo sutarčių, kurios vykdomos tretiesiems asmenims, pvz., pirkėjas nurodo pardavėjui pristatyti daiktą ne jam, o trečiajam asmeniui. Tokiu atveju trečiasis asmuo neįgyja savarankiškos reikalavimo teisės, todėl reikalauti įvykdyti sutartį gali reikalauti tik kreditorius.⁸

Bendroji taisyklė numato, jog teisę reikalauti įvykdyti sutartį turi du asmenys: kreditorius ir trečiasis asmuo, t.y. naudos gavėjas. Tačiau įstatymas ar sutartis gali nustatyti, jog tokią teisę turi tik trečiasis asmuo. Taip pat trečiasis asmuo turi teisę atsisakyti jam suteiktos reikalavimo teisės. Tokiu atveju sutartis lieka galioti, nes reikalavimo teisę išlaiko sutartį sudariusi šalis, t.y. kreditorius. Bet įstatymas ar sutartis gali numatyti, kad tokiais atvejais sutarties šalis neturi teisės reikalauti įvykdyti sutartį, todėl trečiajam asmeniui atsisakius reikalavimo teisės, sutartis baigiasi. Kreditorius savo galimybe atšaukti trečiojo asmens reikalavimo teisę gali pasinaudoti tik kol trečiasis asmuo nepareiškė, jog priima jam suteiktą teisę, arba nepareiškė reikalavimo įvykdyti sutartį, o tai irgi parodo, jog jis tą teisę priėmė. Tačiau sutartis ar įstatymas gali numatyti, jog trečiojo asmens teisė yra neatšaukiama, todėl sutarties šalis jo teisės negali atšaukti.⁹

Tuo atveju, kai sutartyje trečiojo asmens naudai nustatyta, kad ji turi būti įvykdyta tik kreditoriui mirus, trečiojo asmens reikalavimo teisė yra sąlyginė, t.y. ji gali atsirasti tik kreditoriui mirus. Todėl kreditorius trečiojo asmens teisę gali panaikinti testamentu, išskyrus atvejus, kai įstatymas ar sutartis numato, kad trečiojo asmens teisė yra neatšaukiama. Trečiasis asmuo, turėdamas reikalavimo teisę, skolininko atžvilgiu veikia kaip kreditorius. Taigi skolininkas turi teisės gintis nuo trečiojo asmens reikalavimo tokiais pat būdais ir priemonėmis, kuriais jis gintųsi nuo kitos sutarties šalies reikalavimo.

Europos sutarčių teisės principų 6:110 str.¹⁰ įtvirtinta, jog sutartis trečiojo asmens naudai reiškia, jog:

1. Trečiasis asmuo turi teisę reikalauti, kad būtų įvykdytas sutartinis išipareigojimas, kurio metu šalys susitarė, jog suteikia trečiajam asmeniui tam tikras teises. Sudarant sutartį konkretus trečiasis asmuo nebūtinai turi būti įvardintas.
2. Jei trečiasis asmuo atsisako savo teisės, laikoma, jog tokia teisė niekada ir nebuvo įgyta.

⁸ Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. P. 246.

⁹ Ten pat. P. 247.

¹⁰ Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law, prepared by Commission on European Contract Law. Part I, II. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. P. 317-318.

3. Kreditorius, žinant skolininkui, gali panaikinti trečiojo asmens teisę, išskyrus atvejus, kai:
 - a) kreditorius buvo suteikęs trečiajam asmeniui neatimamą teisę;
 - b) trečiasis asmuo pranešė kreditoriui arba skolininkui, jog priima jam suteiktą teisę.

Atsižvelgiant į išdėstytą, sutartims trečiojo asmens naudai būdingi mažiausiai trys elementai:

1. Pirminė sutartis sukuria trečiajam asmeniui teises, o ne pareigas;
2. Trečiasis asmuo visada yra kreditorius kurios nors sutarties šalies atžvilgiu;
3. Trečiajam asmeniui atsakius savo teisės, ją paprastai gali įgyvendinti pats sutarties kontrahentas, esantis kreditoriumi;

Kad trečiasis asmuo prievolėje taptų kreditoriumi, reikalingi mažiausiai du juridiniai faktai: 1) atitinkamos sutarties sudarymas;

- 2) trečiojo asmens sutikimas priimti aptartą jo naudai teisę.¹¹

H. Beale, A. Hartkamp, H. Kotz pažymi, jog visuomenė pripratusi sutartį traktuoti kaip *vinculum iuris*, t.y. dvi šalys „jungiantį ryšį“. Pvz., kai sudaryta dvišalė pirkimo – pardavimo sutartis, įprasta manyti, jog ji numato teises ir pareigas šalims, kurios ją sudarė. Tokiu atveju sutartis traktuojama kaip *vinculum iuris*. Nieko nepasikeis ir tuo atveju, jeigu šalys susitars, jog kiekviena iš jų įvykdys jai priklausančius įsipareigojimus trečiajam asmeniui. Jeigu pirkėjas pardavėjo prašymu turi sumokėti ne pardavėjui, o jo pavedimu į banką, arba jei pardavėjas prekes pristato ne pirkėjui, bet jo nurodymu vienam iš jo klientų, tai tokiais atvejais kiekviena šalis, atlikdama veiksmus trečiojo asmens naudai, iš tiesų įvykdo įsipareigojimą kreditoriaus, o ne trečiojo asmens naudai. Situacija skiriasi, kai trečiasis asmuo nors ir nedalyvauja sutarties sudaryme, tačiau turi reikalavimo teisę, t.y. gali reikalauti sutarties įvykdymo sau.¹²

Pvz., statybos rangovas A sudaro sutartį su sklypo savininku B. A įsipareigoja pastatyti namą B priklausančiame sklype, o B įsipareigoja A sumokėti pinigus į jo sąskaitą banke. Tai šioje situacijoje bankas nėra laikomas naudos gavėju, jeigu A ir B banką laiko skolos mokėjimo priemone. Tačiau jei A ir B savo sutartyje suteikia bankui nepriklausomą reikalavimo teisę iš B, tai bankas tampa trečiuoju asmeniu, t.y. naudos gavėju.

Kai trečiasis asmuo naudojasi jam suteikta reikalavimo teise, tačiau skolininkas nevykdo sutartimi jam nustatytos prievolės, tai trečiasis asmuo gali paduoti skolininką į teismą. Tokiu atveju skolininkas gali naudoti visus jam prieinamus gynybos būdus, atsirandančius iš sutarties sąlygų. Skolininkas gali pasinaudoti bet kuriuo gynybos būdu, kuris: a) kyla iš sutarties arba yra su ja susijęs ir b) būtų jam prieinamas tuo atveju, jei būtų bylinėjimasi su sutarties

¹¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: LTU, 2004. P. 153-154.

¹² Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials ant Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 879-880. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 386.

kreditoriumi. Taip pat skolininkas gali pasinaudoti: a) gynybos būdu ar nurodyti bet kokias aplinkybes ir b) pareikšti priešiškinį dėl aplinkybių, neįeinančių į sutartį, kas būtų jam prieinama kaip gynybos būdas prieš trečiąjį asmenį, jei pastarasis dalyvauja sutartyje.¹³

Mokslininkai H. Beale, A. Hartkamp atkreipia dėmesį, jog sutarties trečiojo asmens naudai institutas turi išsiskirti iš kitų teisės institutų, kurie funkcionaliai yra tapatūs, bet skiriasi teisiškai. Vienas iš tokių institutų yra teisių perdavimas. Pvz., sklypo savininkas pažadėjo statybos rangovui sumokėti sutartą sumą tiesiogiai rangovo bankui. Šiuo atveju šalys taip pat galėjo suteikti bankui reikalavimo teisę prieš sklypo savininką. Iš tikrųjų rangovas pasieks tą patį rezultatą, jeigu perduos savo teises bankui. Abiem atvejais bankas įgyja reikalavimo teisę prieš sklypo savininką. Taigi perdavimo atveju – mokėjimo reikalavimo teisė, kuri yra rangovo teisė, specialiu susitarimu perduodama bankui. Kita vertus, kai naudojama sutartis trečiojo asmens naudai, bankui suteikiama reikalavimo teisė jau pačioje rangovo ir sklypo savininko sutartyje. Tokios sutarties pasekmės yra labai svarbios. Jei buvo atliktas teisių perdavimas, ypač sustiprėja rangovo kaip kreditoriaus pozicija.¹⁴

Kitas toks institutas yra atstovavimas. Atkreiptinas dėmesys, jog atstovavimo institutą iš pirmo žvilgsnio galima priskirti sutarties trečiojo asmens naudai institutui. Tačiau teisiniu požiūriu tai būtų klaidinga.

LR CK 2.132 str., taip pat Europos sutarčių teisės principų 3:101-102 str.¹⁵ numato, jog civilinių teisinių santykių subjektai turi teisę sudaryti sandorius ne tik patys, bet ir per atstovus, išskyrus atvejus, kai tai draudžia įstatymai.

Terminas *atstovas* šiame kontekste turi specifinę reikšmę. Jis taikomas asmeniui, sudarančiam sandorį kito asmens – principalo (atstovaujamojo) vardu. Šis terminas vartojamas kasdieninėje kalboje nebūtinai turi teisinę reikšmę. Pvz., Fiat markės automobilių pardavėją galima pavadinti Fiat atstovu. Tačiau nuo to jis netampa atstovu teisine šio žodžio prasme, nes jo nesieja turtiniai santykiai su Fiat įmone, nors jis ir prekiauja Fiat markės automobiliais.¹⁶

Teisiškai atstovas suprantamas kaip asmuo (veiksnius fizinis asmuo ar juridinis asmuo), kuriam suteikiamos teisės veikti atstovaujamojo vardu ir interesais. Būtent dėl atstovo veiksmų atstovaujamojo ir trečiąjį asmenį sieja teisiniai santykiai.

Atstovavimas – tai dvejetainio pobūdžio teisiniai santykiai. Pirmiausia tai atstovo ir atstovaujamojo tarpusavio santykiai, kitaip dar vadinami fiduciariniais (pasitikėjimo)¹⁷. Kitokie

13 Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 910.

14 Ten pat. P. 880.

15 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law, prepared by Commission on European Contract Law. Part I, II. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. P. 197-199.

16 Elliott C. and Quinn F. Contract Law. Fourth edition. Pearson Longman, 2003. P. 218.

17 LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-01-21 nutartis c. b. C. Savickas v. L. Knystautas, Nr. 3K-3-353/2002.

santykiai atsiranda tarp atstovo ir trečiųjų asmenų. Atstovavimo pagrindu santykiai atsiranda tarp trijų subjektų: atstovaujamojo – asmens, kuris suteikia teises kitam asmeniui veikti jo vardu ir interesais, t.y. veikti jo naudai, atstovo – asmens, kuriam suteikiamos teisės veikti atstovaujamojo vardu ir interesais, trečiojo asmens – asmens, kurį sieja teisinis santykis su atstovaujamoju dėl atstovo veiksmų.

Kai teisiniai santykiai atsiranda tarp atstovo ir trečiųjų asmenų, nežinant sutarties trečiojo asmens naudai specifikos, atstovavimą galima būtų klaidingai laikyti sutartimi trečiojo asmens naudai. Norint išvengti tokios klaidos pažymėtina, jog atstovaujamasis nors ir laikomas naudos gavėju, bet jokių būdu jis nėra trečiasis asmuo. Jis pats yra sutarties, sudarytos tarp atstovo ir trečiųjų asmenų, šalis.

Sutartyse trečiojo asmens naudai trečiasis asmuo visada yra kreditorius kurios nors sutarties šalies atžvilgiu. Taigi, klaidingai laikant atstovavimą sutartimi trečiojo asmens naudai, galima būtų teigti, jog atstovaujamasis yra kreditorius atstovo atžvilgiu.

Atstovo sudarytas sandoris atstovaujamojo vardu, atskleidžiant atstovavimo faktą ir neviršijant suteiktų teisių, tiesiogiai daro įtaką atstovaujajam bei jo interesams.¹⁸ Taigi atstovavimo santykiai pirmiausia sukuria atstovaujajam teises, o ne pareigas. T.y. atstovaujamasis turi teisę į rūpestingą, sąžiningą jo interesų tvarkymą, į naudą, atsirandančią iš sandorių sudarytų jo vardu bei jo interesais. Norint pasiekti kokybišką interesų įgyvendinimą, tada jau atsiranda atstovo bei atstovaujamojo tarpusavio teisės ir pareigos. Viena iš atstovo pareigų yra, jog atstovas neturi teisės naudoti gautos vykdant pavedimą informacijos ar turto savo interesais, išskyrus atvejus, kai jie numatyti sutartyje ar įstatyme, taip pat kai sutikimą naudoti informaciją ar turtą duoda pats atstovaujamasis. Taigi yra numatyta galimybė, jog atstovaujamasis gali atsisakyti savo teisės į gautą naudą arba leisti atstovui ja naudotis apie tai jam pranešęs, arba iš anksto tokią galimybę numatęs sutartyje.

Atstovavimo faktą patvirtina atstovaujamo asmens išduotas atstovui įgaliojimas, t.y. vienašalis rašytinės formos sandoris, išreiškiantis atstovaujamojo asmens valią dėl numatomo per atstovą sudaryti sandorio turinio ir išdavus jį atstovui suteikia jam teisę veikti atstovaujamojo vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis.¹⁹ Taigi įgaliojimu apibrėžiama atstovui suteiktų teisių apimtis bei turinys. Vienoje iš bylų²⁰ LAT pažymėjo, jog įgaliojimas patvirtina, kad atstovui suteikiamos atitinkamos teisės veikti atstovaujamojo vardu, nustatant, palaikant ar pakeičiant santykius su trečiaisiais asmenimis, taip pat apibrėžia suteiktų teisių apimtį ir turinį.

¹⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-04-19 nutartis c. b. *Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra v. Lietuvos madų kūrėjų asociacija*, Nr. 3K-3-259/2000.

¹⁹ Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. T. 2. Vilnius: MRU, 2005. P. 93.

²⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-01-17 nutartis c. b. *L. Aleliūnienė v. Ž. Prasčiūnienė*, Nr. 3 K-3-45/2005.

Atstovaujajam išdavus įgaliojimą atstovui, t.y. suteikus teisę veikti jo naudai, įgaliotojui atsiranda tiesioginio reikalavimo teisė. T.y. įgaliotojas turi teisę reikalauti, kad trečioji šalis tinkamai įgyvendintų savo teises bei vykdytų pareigas, kylančias iš sutarties sudarytos jo naudai tarp įgaliotinio ir trečiosios šalies. Taigi, kad būtų tinkamai vykdoma prievolė turi teisę reikalauti tiek atstovas, tiek atstovaujамasis kaip naudos gavėjas. Tačiau vėlgi atkreiptinas dėmesys, jog įgaliotojo reikalavimo teisė kitai šaliai atsiranda ne todėl, kad jis yra trečiasis asmuo, bet todėl, kad jis pats yra sutarties, kuri vykdoma jo vardu, sąskaita bei interesais šalis.

Darytina išvada, jog nors atstovavimo sutartis funkcionaliai yra tapati sutarčiai trečiojo asmens naudai, tačiau teisiškai skiriasi, ir laikyti ją sutartimi trečiojo asmens naudai yra klaidinga.

Dar vienas institutas yra laidavimas, kurį taip pat klaidingai galima priskirti sutarties trečiojo asmens naudai institutui. Laidavimas – tai konsensualinė ir vienašalė sutartis, kuria laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jei asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos savo prievolės ar jos dalies. Savo teisine prigimtimi laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė. Todėl, kai pasibaigia pagrindinė prievolė arba ji pripažįstama negaliojančia, pasibaigia ir laidavimas (LR CK 6.76 str.). Dabartiniame LR CK palyginus su 1964 m. CK laidavimo atsiradimo pagrindai yra išplėsti. Pagal 1964 m. CK laidavimas atsiradavo tik iš sutarties, tuo tarpu dabartinis LR CK nustato, kad laidavimas atsiranda sudarius laidavimo sutartį arba įstatymu ar teismo sprendimo pagrindu. Dažniausiai laidavimas atsiranda pagal laidavimo sutartį, kuri gali būti įforminta tiek atskiru dokumentu, tiek ir sutartyje, iš kurios kilo laidavimu užtikrinama prievolė.²¹

Laidavimas – tai dvejojo pobūdžio teisiniai santykiai, kurie atsiranda tarp laiduotojo ir kreditoriaus, taip pat tarp laiduotojo ir skolininko. Pagal V. Mikelėną – laidavimu siekiama apsaugoti kreditoriaus interesus, todėl laidavimo atsiradimui neturi reikšmės, ar yra skolininko prašymas už jį laiduoti, ar skolininkas žino, kas už jį laiduoja. Taigi laidavimo sutartį laiduotojas su kreditoriumi gali sudaryti ir be skolininko žinios.²² Šiuo atveju atsiranda teisiniai santykiai tarp laiduotojo ir kreditoriaus. Kreditoriaus turi teisę reikalauti, kad laiduotojas būtų konkretus jo nurodomas asmuo. T.y. kreditorius, siekdamas, kad laiduotojas būtų patikimas bei mokus asmuo, gali skolininkui savo nuožiūra siūlyti konkretų laiduotoją. Laiduotojais gali būti veiksnius fiziniai ir juridiniai asmenys, išskyrus tuos, kuriems tai draudžia įstatymas. Vienoje iš bylų²³, LAT

²¹ LAT TS 1995-12-20 nutarimas Nr. 18 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrintas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis, apibendrinimo rezultatų // Teismų praktika. 1995, Nr. 2.

²² Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. P. 119.

²³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-10-30 nutartis c. b. AB "Vilniaus degtinė" v. UAB "Lietuvos draudimas", Nr. 3K-3-1289/2002.

pažymėjo, jog laidavimas reiškia rizikos prisiėmimą, todėl laiduotojas, užtikrindamas kito asmens prievolių įvykdymą, privalo domėtis asmeniu, už kurį jis laiduoja, to asmens mokumu bei sutarties vykdymo eiga. Jeigu laiduotojas tuo nesidomi, tai jam tenka visi neigiami padariniai, susiję su prievolės neįvykdymu. Nesant kreditoriaus reikalavimui, skolininkas turi teisę pats siūlyti laiduotoją, turintį pakankamai turto užtikrinamai prievolei įvykdyti. Taigi šiuo atveju laidavimo santykiai atsiranda tarp laiduotojo ir skolininko. Atsiradus santykiams tarp laiduotojo ir skolininko, yra pavojus klaidingai manyti, jog laidavimo sutartis yra sutartimi trečiojo asmens, t.y. kreditoriaus naudai. Dėl to atkreiptinas dėmesys, jog nors kreditorius ir yra naudos gavėjas, tačiau jis nėra trečiasis asmuo, o yra laidavimo sutarties šalimi. Tai išplaukia iš esminių šios sutarties sąlygų, kurios yra: laidavimu užtikrintos prievolės nurodymas, kreditoriaus ir laiduotojo nurodymas. Taigi laidavimo sutartis yra sutartis ne trečiojo asmens naudai, o kreditoriaus, kaip sutarties šalies, naudai, kuri pasireiškia tuo, kad, skolininkui neįvykdžius visos savo prievolės ar jos dalies, kreditoriui bus atsakingas laiduotojas, kuris ir įvykdys nustatytą prievolę ar jos dalį.

Sutartyse trečiojo asmens naudai trečiasis asmuo visada yra kreditorius kurios nors sutarties šalies atžvilgiu. Taigi, klaidingai priskiriant laidavimą sutarčiai trečiojo asmens naudai, ir tuo pagrindu laikant kreditorių trečiuoju asmeniu, galima būtų teigti, jog jis yra kreditorius skolininko atžvilgiu.

Laidavimo sutartis tiesiogiai daro įtaką kreditoriui bei jo interesams. Kreditorius turi teisę reikalauti, kad, skolininkui neįvykdžius visos savo prievolės ar jos dalies, nustatytą prievolę ar jos dalį įvykdytų laiduotojas. Taigi, klaidingai priskiriant laidavimą sutarčiai trečiojo asmens naudai, galima būtų teigti, kad kreditorius įgyja savarankišką reikalavimo teisę. Nors iš tikrųjų, kreditorius, būdamas sutarties šalimi, tokią teisę turi nuo jos sudarymo. CK įtvirtinti du galimi laiduotojo atsakomybės variantai, t.y. laiduotojas gali būti arba solidariai, arba subsidiariai atsakingas kreditoriui už prievolės neįvykdymą. LR CK 6.81 str. įtvirtinta prezumpcija, kad laiduotojo atsakomybė yra solidari. Tai reiškia, jog pagrindinis skolininkas ir laiduotojas yra solidarieji bendraskoliai, todėl kreditorius turi teisę reikalauti, kad jie įvykdytų prievolę tiek kartu, tiek skyrium. Laiduotojas atsako ir už pagrindinės, ir už papildomos prievolių įvykdymą, jeigu laidavimo sutartyje nenustatyta kitaip. LR CK 6.80 str 2 d. numatytas atvejis, kai laiduotojo atsakomybė yra subsidiari, t.y. jis atsako tuo atveju, jeigu pagrindinis skolininkas neturi turto, kurio sąskaita galima būtų įvykdyti prievolę. Esant tokiai situacijai, kreditorius pirmiausia turi pareikalauti, kad prievolę įvykdytų pagrindinis skolininkas. Todėl šiuo atveju laiduotojas taip pat turi teisę reikalauti, kad kreditorius pirmiausia išieškotų iš konkretaus skolininko turto, jeigu tokios savo teisės nėra atsisakęs. Kreditorius, priėmęs įvykdymą, turi tam tiktas pareigas. Jis privalo laiduotojui perduoti skolos dokumentą ar išduoti pakvitavimą, kurie patvirtins faktą, kad

laiduotojas įvykdė prievolę ir įgijo regresio teisę. Atkreiptinas dėmesys, jog kreditorius gali atidėti skolininko prievolės įvykdymą savo atžvilgiu. Toks kreditoriaus pareikštas skolininko prievolės vykdymo atidėjimas taikomas ir laiduotojui. Esant tokiai situacijai kreditorius savo valia atideda skolininko ar laiduotojo prievolės įvykdymą ateičiai. Vienoje iš bylų²⁴ LAT yra pažymėjęs, jog kreditorius privalo pasinaudoti visomis savo teisėmis prievolei, užtikrintai laidavimu, įvykdyti, todėl turi imtis visų priemonių skolininko atžvilgiu. Priešingu atveju laiduotojas gali būti nuo atsakomybės atleistas. Toks atvejis įmanomas, t.y. laiduotojas atleidžiamas nuo atsakomybės, kai kreditorius atsisako savo pirmenybės teisės patenkinti reikalavimą ar kito jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo, jeigu kreditorius būtų galėjęs patenkinti savo reikalavimą pasinaudodamas teisėmis, kurių atsisakė. Taigi, nežinant sutarties trečiojo asmens naudai ypatumų, kreditoriaus turima savarankiška reikalavimo teisė, gali klaidinančiai priskirti laidavimo sutartį sutarčiai trečiojo asmens naudai.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje darbo dalyje, galima teigti, jog LR CK 6.191 str. įtvirtintas sutarties trečiojo asmens naudai institutas iš esmės atitinka Europos sutarčių teisės principų 6:110 str., kuriame pateiktas sutarties trečiojo asmens naudai apibrėžimas, sąlygos bei požymiai. Norint sutartį pripažinti sutartimi trečiojo asmens naudai, ir atskirti ją nuo kitų sutarčių, kurios funkcionaliai yra tapačios, tačiau skiriasi teisiškai, ji turi atitikti jai nustatytus reikalavimus.

²⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-10-01 nutartis c. b. *Kauno apygardos prokuroras, ginant AB "Stumbras" v. UAB "Lietuvos draudimas"*, Nr. 3K-3-883/2001.

2. SUTARTYS TREČIOJO ASMENS NAUDAI EUROPOS VALSTYBIŲ TEISĖJE

Atkreiptinas dėmesys, jog sutarties trečiojo asmens naudai instituto reikšmė ir svarba Europos valstybių teisėje ne iš karto buvo pripažįstama. Ilgą laiką šis institutas buvo ribojamas ir tik XIX amžiuje pradėjo sparčiau vystytis.

Šioje darbo dalyje bus aptariamas sutarčių trečiojo asmens naudai įsitvirtinimas Europos valstybių: Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos, Šveicarijos, Italijos ir Anglijos teisėje.

Prancūzijos CK²⁵, kaip ir kituose kontinentinės teisės sistemos valstybių civiliniuose kodeksuose, aiškiai atspindi principas, kad sutarties *vinculum iuris* teisės ir pareigas sukuria tik sutarties šalims (1165 str.). Tačiau Prancūzijos įstatymų leidėjas numatė išimtį, jog šis principas negalioja sutartims trečiųjų asmenų naudai, t.y. trečiajam asmeniui galima suteikti teises, jei tokios pat teisės išlieka tai sutarties šaliai, kuri jas suteikia trečiajam asmeniui arba kai viena šalis kažką dovanoja kitai (1121 str.).

Jei į minėtas įstatymo nuostatas atsižvelgti, tai pvz., gyvybės draudimo poliso gavėjas įgytų reikalavimo teisę prieš draudiką tik tuomet, kai apdraustasis pats būtų gavėjas, kuriam suteikiama reikalavimo teisė, arba kai draudikas gautų iš apdraustojo dovaną. Dėl šios priežasties Prancūzijos CK 1121 str. minima dovanos sąvoka buvo pakeista į bet kokios veiklos sąvoką, pvz., kaip draudimo išmokos mokėjimas. Taip pat minimas 1121 str. reikalavimas teismuose traktuojamas taip, kad tai, kas lieka šaliai, perdavusiai savo teises trečiajam asmeniui, yra moralinis pelnas. Draudimo atveju moralinis pelnas suprantamas kaip apdraustojo įsitikinimas, kad draudimo suma bus išmokėta sutartyje nurodytam gavėjui, įvykus draudimui įvykiui.²⁶

Pagal Prancūzijos CK kreditorius gali reikalauti, kad skolininkas sutartį įvykdytų trečiojo asmens naudai. Jis prieš skolininką gali panaudoti visus gynimo būdus. Jei trečiasis asmuo nesutinka priimti sutarties įvykdymo, tai kreditorius turi teisę paskirti naują asmenį, kurio naudai turi būti įvykdyta sutartis. Tačiau trečiajam asmeniui sutikus būti naudos gavėju, kreditorius jau negali panaikinti tokio trečiojo asmens teisių ir vietoj jo paskirti naujo asmens. Sutikęs priimti sutarties įvykdymą trečiasis asmuo tampa kreditoriumi ir įgyja teisę reikalauti, kad skolininkas įvykdytų sutartį jo naudai. Skolininkas turi teisę prieš trečiąjį asmenį panaudoti tokius pat atsikirtimus, kuriuos jis būtų galėjęs panaudoti prieš kreditorius.²⁷

Prancūzijos CK 1973 str. yra speciali norma, kuri akivaizdžiai numato sutarties trečiojo asmens naudai leistinumą, t.y. rentos iki gyvos galvos pasižadėjimas. Šios tipinės

²⁵ <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22>

²⁶ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 881.

²⁷ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 526.

sutarties trečiojo asmens naudai formos pagrindas paprastai yra pasižadėjimo gavėjo rūpinimasis: jis nori garantuoti artimųjų išlaikymą, t.y. jiems, kaip naudos gavėjams, sukurdamas reikalavimo teisę pasižadėjimo davėjo atžvilgiu.

Prancūzijos teisės mokslas sutarties trečiojo asmens naudai institutą naudoja ir daugeliu kitų atvejų. Pvz., sutartis, kurią namo savininkas sudaro su durininku, gali būti pripažinta sutartimi nuomininko naudai. Tokiu atveju nuomininkas turi reikalavimo teisę durininko atžvilgiu, jeigu pastarasis pažeidžia jam pagal sutartį priklausančius įsipareigojimus. Pvz., jei ligoninė sudaro sutartį, kurios pagrindu Nacionalinė kraujo perpylimo tarnyba (NKPT) paciento gydymui žada pasiūlyti kraujo donora, ir pacientas patiria žalą sveikatai, nes kraujo donoras serga užkrečiama liga, tai pacientas iš NKPT turi teisę pats reikalauti atlyginti žalą. Ši teisė atsiranda iš ligoninės ir NKPT sudarytos sutarties paciento naudai. NKPT galėtų būti atleista nuo atsakomybės tik tuo atveju, jeigu įrodytų, jog kraujas buvo užkrėstas dėl nenugalimos jėgos aplinkybių.²⁸

Tam tikrais išimtiniais atvejais Prancūzijos CK asmeniui, kuris yra suinteresuotas dėl kito asmens su trečiu asmeniu sudarytos sutarties įvykdymo, suteikia teisę pačiam pareikšti ieškinį. Pagal Prancūzijos CK 1753 str. nuomotojas, jeigu nuomininkas jam skolingas nuompinigius, gali pareikšti ieškinį tiesiogiai subnuomininkui. Taip pat pagal CK 1798 str. statybininkai gali pareikšti reikalavimą tiesiogiai užsakovui, jei jų darbdavys nesumokėjo atlyginimų, o šiam savo ruožtu pinigų dar neperdavė užsakovas. Taip pat Prancūzijos Draudimo įstatyme specialiai sureguliuotos gyvybės draudimo sutartys. Pvz., asmuo, kuriam padaryta žala, dėl žalos atlyginimo gali pareikšti tiesiogiai ieškinį draudikui, jeigu asmuo padaręs žalą yra apdraudęs savo atsakomybę. Ši taisyklė visuotinai galioja Europoje.

Aptarti atvejai turi bendra tai, jog trečiasis asmuo, nedalyvavęs sutarties sudaryme, tampa kreditoriumi skolininko atžvilgiu.

Kalbant apie sutarties trečiojo asmens naudai instituto įtvirtinimą Europos valstybių teisėje pažymėtina, jog Vokietijos CK²⁹ 328 str. numatyta, kad sutartimi gali būti susitarta atlikti tam tikrą veiksmą trečiajam asmeniui, t.y. trečiasis asmuo tiesiogiai įgyja teisę reikalauti veiksmo atlikimo. Kokioms sąlygoms esant sutartis bus pripažinta sutartimi trečiojo asmens naudai, Vokietijos CK buvo įtvirtinta taisyklė, kad teisėjas tais atvejais, kai trūksta akivaizdžios sutarties nuostatos, sprendimą turi priimti atsižvelgdamas į aplinkybes, ypač į sutarties tikslą. Įstatymas numatė, jog tokios sutartys kaip gyvybės draudimas, rentos mokėjimas iki gyvos galvos, žemės perleidimas, kuriose draudimo sumos mokėjimas arba renta iki gyvos galvos atliekami tretiesiems asmenims, yra pripažįstamos sutartimis trečiojo asmens naudai. Tas pat galioja sutartims ir kitiems

²⁸ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials ant Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 891.

²⁹ <http://bundesrecht.juris.de/bgb/index.html>

neatlygintiems finansinės paramos sandoriams su nauda trečiajam asmeniui (Vokietijos CK 330 str.).

Atkreiptinas dėmesys į Vokietijos CK 331 str. Jame nustatyta, kad jeigu šalys susitarė, jog skolininko veiksmas trečiajam asmeniui turi būti atliktas tik po pažado gavėjo mirties, iškilus abejonėms, trečiasis asmuo reikalavimo teisę įgyja tik po pastarojo mirties. Mokslininkai K. Zweigert, H. Kotz nurodė, jog ši nuostata aiškinama taip, jog asmuo, norintis, kad jo turtas po jo mirties atitektų trečiajam asmeniui, gali sudaryti sutartį su kitu asmeniu su sąlyga, jog kitas pažadės, jog po pažado gavėjo mirties objektas bus perduotas trečiajam asmeniui. Iš esmės kalbama apie disponavimą sutarties objektu po vienos šalies mirties, tačiau atsižvelgti į testamentų arba paveldėjimo sutarčių formas reikalavimus nereikia, nes šioje situacijoje trečiasis asmuo teisę į mokėjimą įgyja tiesiogiai, t.y. ne iš mirusiojo palikimo. Taip pat ši nuostata reiškia ir tai, kad pažado gavėjas iki pat savo mirties trečiojo asmens naudos gavimą gali panaikinti arba pakeisti. Teismų praktikoje pripažinta, kad turto palikėjas su savo banku gali formaliai susitarti, jog šis jo mirties atveju esamas pinigines lėšas išmokės trečiajam asmeniui. Šiuo atveju trečiasis asmuo mokėjimo reikalavimą banko atžvilgiu įgyja po palikėjo mirties, tačiau tai lemia ne palikimo atsiradimas.³⁰

Yra daug bylų, kuriose Vokietijos teismai naudojami sutarties trečiojo asmens naudai institutu. Pvz., sutartimi trečiojo asmens naudai bus atvejis, kai asmuo nuomoja privačią kliniką ir nuomos sutartyje išsidera, kad konkrečiam gydytojui turi priklausyti pirmumo teisė nuomai. Taigi gydytojas nuomotojo atžvilgiu įgyja savarankišką sutartinę teisę. Pvz., kai asmuo atidaro sąskaitą banke, tai iš konkrečių aplinkybių gali išplaukti, kad ir trečiasis asmuo turi teisę valdyti toje sąskaitoje esančias lėšas. Pvz., pasižadėjimas aprūpinti, kurį nuotakos tėvas duoda būsimam žentui, laikomas sutartimi dukters naudai. Dar vienas iš pvz., kai sudaryta kolektyvinė sutartis tarp profesinės sąjungos ir darbdavių konfederacijos, kuri numato susitarimą nestreikuoti. Pažeidus tokį susitarimą, atskiras darbdavys turi reikalavimo teisę, kadangi ši sutartis buvo sudaryta darbdavių konfederacijos ir kiekvieno atskiro darbdavio naudai. Taip pat atvejis, kai skrydžių operatorius išperka vietas iš aviakompanijos, tai klientas, gavęs šią vietą iš operatoriaus, tampa trečiuoju asmeniu, turinčiu reikalavimo teisę prieš aviakompaniją.

Sutartis trečiojo asmens naudai pripažįstama taip pat Austrijoje, Šveicarijoje bei Italijoje. Austrijos CK iš pradžių, kaip ir visos prigimtinės teisės kodifikacijos, pasisakė prieš sutarties trečiojo asmens naudai institutą. Buvo nustatyta, kad niekas negali priimti pasižadėjimo už kitą. Tik 1916 m. Austrijos įstatymų leidėjas pripažino sutartį trečiojo asmens naudai. Buvo pasinaudota Vokietijos CK ir įtvirtinta, jog trečiųjų asmenų teisė išplaukia iš susitarimo, sutarties prigimties ir tikslo. Dar trumpesnė yra Šveicarijoje galiojanti taisyklė, įtvirtinta

³⁰ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 388-389.

Šveicarijos CK 112 str., pagal kurią trečiasis asmuo gali reikalauti savarankiškai įvykdyti sutartį, jeigu sutartyje tuo klausimu buvo išreikšta šalių valia arba jei tai atitinka praktiką.³¹ Italijos CK 1411-1413 str. numato sutarties trečiojo asmens naudai institutą. Jose nustatyta, jog šalis, norinti sudaryti sutartį trečiojo asmens naudai, privalo turėti tam tikrą interesą, skatinantį sudaryti tokią sutartį. Toks interesas turi būti turtinis, moralinis, ar kitoks, tačiau būtinai teisinis. Trečiasis asmuo, kurio naudai sudaryta tokia sutartis, įgyja teisę reikalauti, kad sutartis būtų vykdoma nuo pat jos sudarymo momento. Kreditorius gali pakeisti ar panaikinti sutarties įvykdymą trečiajam asmeniui tik iki trečiasis asmuo pareiškia savo sutikimą ar atsisakymą priimti įvykdymą. Tuo atveju, kai sutartis trečiojo asmens naudai turi būti įvykdyta po kreditoriaus mirties, tai kreditorius testamentu gali panaikinti sutarties įvykdymą trečiajam asmeniui. Skolininkas prieš trečiąjį asmenį gali naudoti tik tuos iš sutarties kylančius atsikirtimus, kuriuos galėjo panaudoti prieš kreditorių.³²

Atkreiptinas dėmesys, jog sutartis trečiojo asmens naudai, ypač Vokietijos teismų praktikoje, labai svarbi kaip priemonė spragoms deliktinėje teisėje šalinti. Reikšmingas šiuo klausimu yra 1930 m. Imperijos teismo sprendimas. Pagal jį – nuomininkas su įmone sudarė sutartį dėl nuomojamame bute dujomis šildomo katilo remonto. Dėl nuomotojo kaltės katilas sprogo ir sužeidė valytoją, kuri nuomininko prašymu dirbo jo bute. Imperijos teismas patenkino įmonei pareikštą ieškinį dėl žalos atlyginimo, nes tarp jos ir nuomininko sudaryta rangos sutartis tuo pačiu buvo ir sutartis ieškovės naudai. Tačiau šiuo atveju kalbama ne apie „tikrąją“ sutartį trečiojo asmens naudai, nes ieškovė pagal rangos sutartį negali iš įmonės pati reikalauti prievolės įvykdymo. Šiuo atveju kalbama apie sutartį su „apsaugos poveikiu“ trečiajam asmeniui, nes įmonininko įsipareigojimas, remontuojant katilą darbo imtis rūpestingai, veikia ir ieškovės atžvilgiu. Todėl, jei jis šią pareigą pažeidė, privalo ieškovei atlyginti žalą. Tokia sutarties apsauginė funkcija veikia tų trečiųjų asmenų naudai, apie kuriuos vienai sutarties šaliai žinoma, kad nesąžiningai atlikti veiksmai sukeltų jiems pavojų ir kad kita sutarties šalis dėl jų apsaugos turi savo interesą. Kalbant apie sutartis su „apsaugos poveikiu“, sutartis tarp namo savininkų ir bendrijos dėl geriamo vandens tiekimo yra sutartis su apsauga namo gyventojams, kuriems dėl švino turinčio vandens naudojimo padaryta žala, sutartis tarp fabrikanto ir įmonininko dėl betono plokščių tiekimo ir montavimo yra sutartis su apsauga fabrikanto darbininkams, kurie dėl nekokybiško plokščių sumontavimo patiria žalą, sutartis tarp sąjungos ir viešbučio dėl šventinės salės perdavimo ruošiant sąjungos šventę yra sutartis su apsauga sąjungos nariui, kuris paslysta ant slidžių salės grindų ir susižeidžia, nuomos sutartis dėl gamybinių patalpų yra sutartis su apsauga tiems, kurie nuomininko sutikimu savo daiktus atsineša į nuomojamas patalpas, ir dėl

³¹ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 389.

³² Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 514.

brokuotų patalpų savybių daiktai apgadinami, sutartis tarp žemės sklypo savininkų ir įmonininkų dėl planavimo darbų įrengiant kelią yra sutartis su apsauga elektros energija aprūpinančiai įmonei, žemės sklype išlaikančiai aukštos įtampos stulpą, kuris, atliekant planavimo darbus, sugadinamas.³³

Anglijos teisė, skirtingai nei minėtų Europos valstybių teisė, sutartimi trečiojo asmens naudai institutu, kaip universaliai naudojamu teisiniu institutu, ilgai negalėjo naudotis. Tik XX amžiuje įvykusi reforma pastebimai pajudėjo ta linkme.

Yra dvi pagrindinės teisės doktrinos: sutartinių ryšių uždarumo doktrina ir aplinkybių doktrina, kurios labai komplikuoja asmens ryšį su sutartimi jam nesant jos šalimi. Pagal *privity of contract*, t.y. sutartinių ryšių uždarumo doktriną – teisės ir pareigos priskiriamos tik sutarties šalims. Pagal aplinkybių doktriną – teisės ir pareigos suteikiamos trečiajam asmeniui tik esant tam tikroms ribotoms aplinkybėms.³⁴

Užsienio mokslininkai J. Brown, A. Chandler teigia, jog sutartinių ryšių uždarumo doktrina sutartį pateikia kaip *vinculum iuris*, t.y. kaip griežtai abipusiai privalomą. Sutartinis ryšių uždarumas reiškia, kad tik sutarties šalys sutartimi įgyja tarpusavio teises ir pareigas. Iš to išplaukia neleistinumas sutartimi įpareigoti trečiąjį asmenį.³⁵ Prieš šią doktriną pasisako paprasčiausias principas, kad teisinė sistema turi gerbti šalių ketinimus, t.y. šalys turi teisę susitarti, jog trečiasis asmuo, nors sutarties sudaryme ir nedalyvavo, tačiau turi reikalavimo teisę. Toks susitarimas negali prieštarauti įstatymų reikalavimams arba geriams papročiams, arba būti sudarytas veikiant apgaule ar grasinimu.

Kalbant apie sutartinių ryšių uždarumo doktriną, atkreiptinas dėmesys į *Dunlop pneumatic tyre Co. Ltd. prieš Selfridge&Co. Ltd.* bylą.³⁶ Bylos esmė: Dunlop pardavė savo padangas įmonei Dew&Co (Dew) su sąlyga: 1. Kad Dew negali perparduoti padangų mažesnėmis negu Dunlop nurodytomis kainomis; 2. Kad Dew, parduodama padangas mažmenininkams, reikalautų iš jų to paties. Dew perpardavė padangas įmonei Selfridge, kuri sutiko sumokėti Dunlop 5 svarus už kiekvieną padangą, kuri bus parduota mažesnėmis negu Dunlop nurodytomis kainomis. Selfridge pardavė dviem savo klientams padangas mažesne kaina. Taigi Dunlop siekė atgauti dukart po 5 svarus.

Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas nutarė, jog Dunlop ieškinyje Selfridge neturi būti patenkintas, nes Dunlop su Selfridge nesiejo jokia bendra sutartis. Nors Dew ir veikė kaip Dunlop agentai, Dunlop neturėjo jokių įsipareigojimų Selfridge.

³³ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 389-390.

³⁴ Palmer V. V. European Review of Private Law 1-2003. Netherlands: Kluwer Law International, 2003. P. 12.

³⁵ Brown J., Chandler A. Law of Contract, 5th edition. Oxford University Press, 2005. P. 244.

³⁶ McKendrick E.. Contract Law. Second edition. Macmillan Press LTD, 1994. P. 111.

Pažymėtina, jog yra du pagrindiniai prieštaravimai, siekiant nesuteikti trečiajam asmeniui reikalavimo teisės prieš skolininką. Pirmasis pasireiškia tuo, jog skolininkas nėra davęs jokių pažadų trečiajam asmeniui, o antrasis – kad trečiasis asmuo neturi jokių įsipareigojimų skolininkui. Pirmasis gali būti išspręstas priėmus poziciją, jog Dew sudarė sutartį su Selfridge, būdamas Dunlop agentu. Tokiu atveju Dunlop tampa sutarties šalimi, o Selfridge įsipareigojimas atrodytų kaip duotas Dunlop. Norint išspręsti antrąjį prieštaravimą, reikia parodyti, kad Dunlop turėjo tam tikrus įsipareigojimus prieš Selfridge mainais už Selfridge įsipareigojimą mokėti po 5 svarus už kiekvieną, Dunlop nurodyta kaina, parduotą padangą.

Dar vienas pavyzdys – tai byla *Beswick prieš Beswick*.³⁷ Bylos esmė: anglies prekybininkas sudarė rašytinę sutartį su savo sūnėnu, pagal kurią prekybininkas turėjo perduoti sūnėnui visą savo anglies verslą, o sūnėnas turėjo jam mokėti kiekvieną savaitę po 6 svarus, o po prekybininko mirties – jo našlei po 5 svarus į savaitę. Prekybininkui mirus, jo sūnėnas atsisakė mokėti našlei. Susiklosčius tokiai situacijai, našlė mirusio vyro sūnėnui pateikė ieškinį kaip fizinis asmuo ir kaip asmuo, perimantis verslą po vyro, nepalikusio testamentu, mirties. Lordų Rūmai nutarė, jog našlė kaip fizinis asmuo neturi jokių teisių, nes Anglijos teisė nežino apie *ius quasitum tertio* (sutarties trečiojo asmens naudai institutą). Tačiau ji kaip verslo perėmėja turi teisę į ieškinio patenkinimą. Atkreiptinas dėmesys, jog galėjo susiklostyti šioje byloje tokia situacija, jog verslą perimtų sūnėnas, ir tokiu atveju našlė liktų „tuščiomis rankomis“.

Sutartinių ryšių uždarumo doktrina sulaukė nemažai aštrios kritikos. Ji galėjo išsilaikyti iki šių dienų tik todėl, kad įstatymų leidėjas ir teismų praktika suformulavo kai kurias išimtis. Pavyzdžiui, 1882 metų Ištekėjusių moterų turto įstatyme (*Married Women's Property Act*) nustatyta, jog vyras arba žmona ir/arba vaikai gali pareikalauti iš draudimo kompanijos draudiminės išmokos pagal sutuoktinio ar tėvo gyvybės draudimo sutartį. Ši norma negalios, jeigu apdraustasis nurodė pvz., dukterėčią ar labdaros organizaciją kaip asmenis, kuriems reikia išmokėti draudimo išmoką. Draudimo bendrovę ištiktų „komercinė mirtis“, jeigu ji nuspręstų taikyti sutartinių ryšių uždarumo doktriną, norėdama apsiginti nuo draudimo išmokų gavėjų. Kiti įstatymai nustato, jog tretieji asmenys gali turėti reikalavimo teisę esant draudimui nuo gaisro ar potvynio ir net automobilių draudimui.³⁸

Byloje *Darlington Borough taryba prieš Wiltshier Northern Ltd.*³⁹, miesto taryba norėjo miestui priklausančiame žemės sklype pastatyti naują sveikatingumo centrą. Paprasčiausias situacijos sprendimas būtų sudaryti rangos sutartį su statybos įmone ir stengtis surinkti reikiamą pinigų sumą. Bet dėl tam tikrų vietinės valdžios finansavimo apribojimų sutartį su Wiltshier

³⁷ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 884.

³⁸ Ten pat. P. 885.

³⁹ Ten pat. P. 885-886.

Northern statybos įmone sudarė finansų kompanija Grenfell, kuri vėliau visas teises, kylančias iš šios sutarties, perdavė miesto tarybai. Apeliacinės instancijos teismas nutarė, jog, kadangi rangos sutartis buvo sudaryta miesto tarybos naudai pritariant abiems šalims, tai taryba, nors ir nedalyvavo sutartyje, tačiau turi visas reikalavimo teises Wiltshier, pastarajai nesilaikant sutarties sąlygų.

Atkreiptinas dėmesys, jog kontinentinėje Europoje nekiltų prieštaravimų bei kliūčių pripažinti, jog tokia sutartis sudaryta miesto tarybos naudai, tačiau Anglijos teisės šis atvejis taip ir nepakeitė. Apibendrinant minėtas bylas, darytina išvada, jog esant sutartinių ryšių uždarumo doktrinai, sutartis negali būti pripažinta sutartimi trečiojo asmens naudai.

Pažymėtina, jog 1996 m. Anglijoje buvo išleista Teisės komisijos ataskaita, kurioje buvo rekomenduojamas trečiųjų asmenų teisių pripažinimas esant tam tikroms ribotoms aplinkybėms. Tai buvo įgyvendinta 1999 m. Trečiųjų asmenų sutartinių teisių įstatymu (*Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999*).⁴⁰ Šis Įstatymas nustato, jog:

1) Jis taikomas asmeniui, kuris nėra sutarties šalis, o yra trečiasis asmuo. Šis asmuo gali įtakoti sutarties vykdymą, jeigu: a) tai nurodyta sutartyje; b) tai yra 2) punkte numatytas subjektas, kurio naudai sudaryta sutartis;

2) Punktas 1) b) negalioja, jeigu šalys, sudarydamos sutartį, nenurodė, jog sutartis gali įtakoti trečiąjį asmenį.

3) Trečiasis asmuo sutartyje gali būti minimas vardu, taip pat kaip tam tikros klasės atstovas arba kaip atitinkantis ypatingą apibūdinimą asmuo, tačiau neprivalo egzistuoti sutarties sudarymo metu.

Taigi 1999 m. Įstatymu, esant minėtoms ribotoms aplinkybėms, buvo pripažintos trečiųjų asmenų teisės. Teisės komisija pažymėjo, jog tai yra vienintelis kelias pripažinti šių asmenų teises. Taigi, norint pripažinti sutartį trečiojo asmens naudai, būtina, jog ji atitiktų 1999 m. Įstatyme nustatytas sąlygas.

Apibendrinant išdėstyta, darytina išvada, jog sutarties trečiojo asmens naudai institutas, kol liko pripažintas teisėje, praėjo sudėtingą ir ilgą vystymosi procesą. Atkreiptinas dėmesys, jog vienas iš pagrindinių apribojimų pripažinti sutartį trečiojo asmens naudai buvo per amžius suformuotas visuomenės požiūris traktuoti sutartį kaip šalį „jungiantį ryšį“, kaip *vinculum iuris*. Šis požiūris iki šių dienų pripažįstamas Anglijoje, nes ten visuomet laikytasi sutartinių ryšių uždarumo doktrinos (*privity of contract*). Tačiau trečiųjų asmenų teisių pripažinimas, esant tam tikroms ribotoms aplinkybėms, įsitvirtino ir Anglijos teisėje. Kontinentinės teisės sistemos valstybėse – Prancūzijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje ir Šveicarijoje sutarties trečiojo

⁴⁰ Beatson J. Anson's Law of Contract, 28th edition. Oxford University Press, 2002. P. 431.

asmens naudai institutas yra pripažintas ir įtvirtintas minėtų valstybių civiliniuose kodeksuose. Jo pripažinimas ir praktinis taikymas atsispindi ir analizuotose bylose.

2.1 Trečiųjų asmenų reikalavimo teisė

Kai teisinėje sistemoje pripažįstama trečiojo asmens teisė dalyvauti sutartyje, nebūnant jos šalimi, iškyla klausimas – kokiomis sąlygomis trečiasis asmuo gali įgyti minėtą teisę. Yra daug sutarčių, kurios numato naudą trečiajam asmeniui (asmenims). Tačiau ne kiekviena sutartis numato trečiojo asmens įsiterpimą. Taigi valstybių įstatymų leidėjas ar teismai turi nustatyti taisykles ir standartus, kurie leis atsakyti į klausimą, ar galės suinteresuotas asmuo paveikti sutartį kaip trečiasis asmuo.

Užsienio literatūroje pateiktas pavyzdys, jog kai A ir B sudaro sutartį dėl gyvenamojo namo statybų B priklausančiame žemės sklype, tai kaimyninio sklypo savininkas C negali įsiterpti į sutartį su A ar B. Įsiterpti negali ir tuo atveju, jei C sklype yra pastatyta parduotuvė, kuri gaus pelną, nes kaimynystėje statomo gyvenamojo namo gyventojai vaikščios į ją apsipirkti. Kita situacija yra, kai draudimo bendrovė žada apdraustajam išmokėti sutartą sumą jo žmonai po jo mirties. Čia nekyla abejonių, ar žmona galės ginčyti draudimo polisą, iškelddama ieškinį draudimo bendrovei savo vardu.⁴¹

Be šių dviejų aptartų atvejų yra daug kitų, kuriuose priimti sprendimą yra sunkiau. Norint atskirti trečiuosius asmenis „gavėjus“ ir „atsitiktinius gavėjus“, yra naudojamas testas, vadinamas *ketinimo turėti naudą* testas. Kitaip tariant, reikia paklausti abi sutarties šalis, ar jos sutarė dėl teisių suteikimo trečiajam asmeniui. Jei nėra aiškaus atsakymo, teismas turi išsiaiškinti tikruosius šalių ketinimus, išstirdamas sutarties tikslą, šalių valią, interesus bei bylos aplinkybes.

Kalbant apie sutartis trečiojo asmens naudai, galima ir tokia situacija, kai gamintojas suteikia garantiją prekėms, parduotoms tarpininkui, turėdamas omeny, kad garantija galioja prekėms pasiekus galutinį vartotoją. Šiuo atveju garantija traktuojama kaip sutartis vartotojo naudai. Tokia sutartis suteikia vartotojui atitinkamas teises prieš gamintoją.

Vienoje iš Vokietijoje nagrinėtų bylų⁴², ieškovas kreipėsi į įmonę F, kad įstiklintų jo namą. Dėl šios priežasties nupirko izoliuotą stiklą iš atsakovo. Ieškovo architektas raštu išreiškė nepasitenkinimą gamintojui dėl stiklo skaidrumo. Rašte išdėstė, jog gamintojo garantijoje nurodyta, kad „Izolar stiklo gamintojai garantuoja, jog 5 metų laikotarpyje, pradedant nuo tiekimo datos, stiklo skaidrumas nebus paveiktas nei kalkių, nei dulkių.“ Nei gamintojas, nei

⁴¹ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 887.

⁴² Ten pat. P. 888.

įmonė F atsakomybės neprisiėmė. Atsakovas savo poziciją grindė tuo, jog sutartis tarp jo ir ieškovo sudaryta nebuvo. Šioje byloje teismas nutarė, jog atsakovas dėl prekės kokybės neatitikimo garantijai privalo atlyginti ieškovui patirtus nuostolius.

Prancūzijoje nagrinėtoje byloje⁴³, ligoninė buvo sudariusi sutartį su Nacionaline kraujo perpilimo tarnyba (NKPT), kurios pagrindu tarnyba paciento gydymui pasiūlė kraujo donora. Kraujas buvo perpiltas pacientui, tačiau donoro kraujas buvo užkrėstas, tad ir pacientas užsikrėtė. Pacientas turėjo tiesioginio reikalavimo teisę, kad NKPT atlygintų žalą. Ši teisė atsirado iš ligoninės ir tarnybos sudarytos sutarties paciento naudai. NKPT galėjo būti atleista nuo atsakomybės tik tuo atveju, jeigu būtų įrodžiusi, jog kraujas buvo užkrėstas dėl nenugalimos jėgos aplinkybių. Šioje byloje apeliacinės bei kasacinės instancijos teismai ligonio ieškinį patenkino, nors NKPT kaltė ir nebuvo įrodyta. Tačiau ieškovo dvišalės sutarties, sudarytos tarp tarnybos ir ligoninės, vieno iš egzempliorių turėjimas įtakojo, jog teismai palaikė būtent ieškovo poziciją.

Šioje byloje atsispindėjo trečiojo asmens kaip naudos gavėjo teisės. Pažymėtina, jog Prancūzijos CK numatyti ir atsakovo teisių gynimo būdai, t.y. atsakovas teisme turi įrodyti, jog įvykis įvyko ne dėl neapdairumo, o dėl nenugalimos jėgos. Ši bei kitos panašios bylos padėjo Prancūzijos teismams pripažinti *trečiųjų asmenų naudos* teoriją.

Panašų pagrindimą turi daug kitų garsių bylų, kuriose buvo nutarta, kad sutartys tarp vežėjų ir keleivių turi būti traktuojamos taip, jog kelionės metu žuvus keleiviui, jo artimieji turi reikalavimo teisę prieš vežėją. Taigi kiekvieną kartą, kai keleivis nusiperka traukinio ar autobuso bilietą, atsiranda galimybė ateityje atsirasti santykiams tarp keleivio giminių ir vežėjo, t.y. iš šių santykių atsiranda nauda keleivio giminių atžvilgiu. Prancūzų mokslininkas Josserand šią teoriją apibūdino kaip „visiškai netikra operacija išrasta bylai išnagrinėti“.⁴⁴

Akivaizdu, jog teismo intencija buvo maksimaliai apsaugoti nelaimingų atsitikimų aukų artimuosius. Nuo 1930-ųjų metų pagal Prancūzijos CK⁴⁵ 1384 (1) str. artimiesiems tik tenka įrodyti, jog jų giminaitis žuvo traukinyje ar autobuse nelaimingo atsitikimo, kilusio dėl atsakovo kaltės, metu. O atsakovas tokias atvejais turėtų įrodinėti, kad nelaimingas atsitikimas įvyko dėl nenugalimos jėgos sukeltų aplinkybių arba dėl trečiųjų asmenų veiksmų, už kuriuos jis nėra atsakingas.

Pažymėtina, jog Europos sutarčių teisės principais įtvirtinta, kad trečiasis asmuo gali reikalauti sutartinių įsipareigojimų įvykdymo, kai dėl šios teisės susitarė kreditorius ir

⁴³ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 891.

⁴⁴ Ten pat. P. 892.

⁴⁵ <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22>

skolininkas, arba kai ši teisė išplaukia iš sutarties tikslo ar konkrečių aplinkybių. Trečiasis asmuo neturi būti identifikuotas sutarties įsigaliojimo metu.⁴⁶

Toliau darbe aptartinos dvi užsienio valstybių – Prancūzijos ir Vokietijos bylos. Joms būdingas bendras bruožas, jog ekspertas sudarė su klientu sutartį, kurios tikslas suteikti klientui mokamą konsultaciją. Dėl eksperto aplaidumo konsultacija buvo klaidinanti. Jei ne klientas, o trečiasis asmuo yra priklausomas nuo šios konsultacijos, ar gali šis asmuo pareikalauti iš eksperto žalos atlyginimo?

Prancūzijos byloje⁴⁷ reto pašto ženklų savininkas įdarbino vertintoją, kad pastarasis įvertintų jo pašto ženklą. Vertintojas neatpažino, jog pašto ženklas buvo restauruotas, todėl liko skolingas pašto ženklų pirkėjui, sumokėjusiam kaip už nerestauruotą pašto ženklą.

Bylos faktai: Cosnelle'is pasamdė Busser'į aprašyti šveicarišką retą pašto ženklą „Double de Geneve“, kurį jis norėjo parduoti Fabre'ui. Busser'is išdavė liudijimą, kuriame ženklas buvo apibūdintas kaip „puikios išvaizdos, originalus ir nerestauruotas“. Fabre'is, pasitikėjęs vertintojo kompetencija bei išduotu liudijimu, sumokėjo už pašto ženklą 300.000 frankų. Tačiau Fabre'is, bandydamas parduoti šį pašto ženklą, suprato, jog ženklas buvo restauruotas ir vertas tik 100.000 frankų. Fabre'is pareikalavo, kad Busser'is atlygintų jam skirtumą tarp sumokėtos sumos ir realios ženklų vertės, kuri būtų įvardinta, jei Busser'is iš pat pradžių tinkamai įvertintų prekės ženklą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė argumentuodamas tuo, jog tarp Fabre'io ir Busser'io nebuvo susiklostė jokie teisiniai santykiai. Apeliacinės instancijos teismas panaikino šį sprendimą, tačiau bylą atidėjo, kol paaiškės nauji faktai ar aplinkybės.

Atkreiptinas dėmesys, jog mažai kalbama apie bylos faktus. Tačiau teismas turėjo kelis pagrindus priimti du alternatyvius sprendimus. Vienas pagrindas, jog Cosnelle'is savo vardu sudarė sutartį su Busser'iu, o Fabre'is galėjo būti traktuojamas kaip trečiasis asmuo. Kitas pagrindas, kad Cosnelle'is sudarė sutartį su Busser'iu kaip Fabre'io agentas.

Vokietijos byloje⁴⁸ įmonės savininkas pasamdė mokesčių konsultantą, kuris turėjo suvesti balansą, naudotiną įmonės pardavimui. Tuo atveju, jei balansas neteisingas, tai mokesčių konsultantas yra atsakingas ne tik prieš pirkėją, bet ir prieš finansuojantį banką.

Bylos faktai: A buvo įmonės, kurią pats norėjo parduoti, savininkas. Jis paprašė atsakovo – pasamdyto mokesčių konsultanto suvesti balansą. Buvo įvertinta įmonės situacija. Balanso kopija buvo pateikta B – potencialiam įmonės pirkėjui. Tuo tarpu B šią kopiją kaip dokumentą lemiantį paskolos išdavimą perdavė bankui, vėliau tapusiam ieškovu. Balansas buvo

46 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law, prepared by Commission on European Contract Law. Part I, II. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. P. 317-318.

47 Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 893-894.

48 Ten pat. P. 895-896.

ispūdingas, tad bankas paskolino B 500.000 markių, o kaip užstatą pasiėmė įmonės akcijas. Tačiau greitu laiku bankas prarado visus pinigus, nes B ir jo naujai įsigyta įmonė tapo nemoki ir buvo likviduota. Bankas pareiškė ieškinį mokesčių konsultantui. Teismas ieškinį patenkino. Rėmėsi tuo, jog sutartyje buvo numatyta mokesčių konsultanto pareiga teisingai suvesti balansą. Pirmiausia šis įsipareigojimas išplaukė iš sudarytos sutarties su įmonės savininku A. Taip pat teismas nusprendė, jog ši pareiga galiojo ir prieš trečiąją asmenį, nes trečiojo asmens veiksmas buvo įtakoti atsakovo sudaryto įmonės balanso. Taigi tai siejosi ne tik su potencialiu įmonės pirkėju B, bet ir su banku, kuriam balansas buvo įrodymas, kuriuo remiantis buvo suteikta B paskola.

Pastebėtina, jog šioje byloje ieškovas nėra tas trečiasis asmuo, kurio naudai sudaryta sutartis. Šioje situacijoje bankas neturėjo reikalavimo teisės prieš mokesčių konsultantą. Jis tik galėjo pareikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl konsultanto kaltės. Tokiose bylose vokiečių doktrina naudoja terminą „sutartys su apsaugos poveikiu“.

Apibendrinant išdėstyta, šioje darbo dalyje buvo aptartos bylos, kuriose aiškiai numatyta trečiojo asmens, nesančio sutarties šalimi, galimybė įgyvendinti savo reikalavimo teisę.

2.2 Išlygos trečiojo asmens naudai

Darbe buvo aptartos bylos, kuriose asmuo įgyja reikalavimo teisę pagal sutartį, jam nesant jos šalimi. Panaši problema iškyta, kai trečiasis asmuo siekia naudos arba atleidimo nuo prievolės sau pagal kitų sutartį, sudarytą trečiojo asmens naudai. Tokias situacijas analizuoja užsienio mokslininkai –Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D., pateikdami išlygas trečiojo asmens naudai.⁴⁹

Pirmoji išlyga, apsauganti įmonę prieš vartotoją nuo atsakomybės, gali būti traktuojama kaip apsauganti įmonės darbuotojus, vykdančius sutartį įmonės vardu. Vienoje iš bylų įmonė sudarė sutartį su apsaugos organizacija, pagal kurią apsaugos darbuotojai turėjo naktį saugoti gamyklą, priklausančią įmonei. Išlyga, įtraukta į „ypatingas sutarties sąlygas“, numatė, jog žala, atsiradusi dėl neapdairumo saugant įrangą, orkaites ir šildytuvus, neturi būti atlyginta apsaugos organizacijos. Įvykus gaisrui, nes apsaugos darbuotojas neprižiūrėjo orkaitės – draudimo bendrovė, apdraudusi įmonę, padavė ieškinį asmeniškai prieš apsaugos darbuotoją, saugojusį gamyklą. Darbuotoją apgynė minėtoji išlyga, nes jis veikė ne savo, o organizacijos, sudariusios

⁴⁹ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 904-905.

sutartį su ieškovu, vardu. Taigi byla buvo išspręsta darbuotojo naudai, kadangi buvo nutarta, kad išlyga apgynė apsaugos darbuotoją, nors jis ir nebuvo tiesioginis sutarties dalyvis.

Antroji išlyga – tai galimybė sutarties šaliai apsiginti nuo savo darbuotojo sukeltos atsakomybės prieš kitą sutarties šalį, taip pat darbuotojo galimybė apsiginti, lyg jis pats būtų sutarties dalyvis, jei jam pareikštas ieškinys pagal sudarytą sutartį. Daugiausia bylų, kuriose iškyla netiesioginio nekaltumo problema yra susijusios su situacijomis, kylančiomis iš prekių vežimo sutarčių, kai krovikai, sandėlininkai ir kiti tretieji asmenys stengiasi prisidengti sutartyje numatyta išlyga, pagal kurią jie nėra tiesiogine šalimi. Vokietijoje, sprendžiant daugelį tokių bylų, buvo laikomasi pozicijos, kad minėti asmenys galėjo taip elgtis tik tuo atveju, jeigu krovinio siuntėjas žinojo, kad su jo kroviniu dirbs ne tik šalis (partneris), su kuria jis sudarė sutartį, bet ir kiti nepriklausomi subkontraktoriai.

Trečioji išlyga numato, jog krovikai, kuriems patikėtas prekių iškrovimas, nėra apsaugoti sutarties tarp vežėjo ir krovinio savininko išlygos, kuri apriboja vežėjo atsakomybę. Byloje *Scruttons Ltd. prieš Midland Silicones Ltd.*, atsakovai buvo krovinio, kurį sudarė cheminė produkcija, gavėjai ir tuo pat metu jo savininkai. Kroviny buvo atgabentas laivu iš Amerikos. Kartu buvo pridėtas pakrovimo važtaraštis, kuris buvo pasirašytas laivo savininko (kaip vežėjo) vardu ir numatė vežėjo atleidimą nuo atsakomybės už prekių, brangesnių nei 500 dolerių, netekimą. Vežėjai paprašė atsakovus, t.y. krovimo įmonę iškrauti krovinį Londono uoste. Iškrovimo metu krovikai numetė būgną, kainavusį daugiau nei 500 dolerių. Jie prisiėmė atsakomybę už daikto sugadinimą, tačiau siekė apriboti ją 500 dolerių, t.y. ta suma, kuri buvo numatyta pagrindinėje sutartyje. Šioje byloje nutarta, jog ši išlyga negali apginti krovikus. Neapgintų juos ir tuo atveju, jeigu tokia išlyga būtų numatyta sutartyje ir numatytų krovikus kaip trečiuosius asmenis.

2.3 Sutarties trečiojo asmens naudai pakeitimas ir panaikinimas

Valstybės, pripažįstančios sutarties trečiojo asmens naudai institutą, turėtų atsakyti į klausimą – iki kokio momento sutarties šalis ar šalys gali keisti ar panaikinti sutartį be naudos gavėjo sutikimo.

Vokietijos teismų praktikoje susiformavo taisyklė, kad trečiojo asmens teisės nustatomos atsižvelgiant į sutarties aplinkybes, o ypač į jos tikslą. Nustatoma ne tik galimybė trečiajam asmeniui paveikti sutartį, bet numatomos aplinkybės ir sąlygos, kada jis gali tai padaryti, taip pat sutarties šalių galimybė keisti ar anuliuoti trečiojo asmens teisę be jo paties sutikimo. Teisėjas, sprenddamas bylą bei vertindamas įrodymus, neturi galimybės pasiremti teisės

norma, kuri išsamiai reglamentuotų sutarties trečiojo asmens naudai institutą. Tačiau vienas iš išimtinių atvejų, kuris Vokietijoje yra sureglamentuotas tai, kai byla susijusi su trečiojo asmens teisėmis turto davėjo mirties atveju. Tokioje situacijoje trečiasis asmuo įgyja teises tik turto davėjo mirties atveju.

Dauguma kontinentinės teisės sistemos valstybių pasekė Prancūzijos CK⁵⁰ 1121 str. nuostata, kuri įtvirtina, jog kreditorius negali panaikinti trečiojo asmens teisės, kai naudos gavėjas pareiškia savo teises į sutartį. Panašios nuostatos yra Šveicarijos prievolių kodekso 112(3) str., Ispanijos CK 1257(2) str., Graikijos CK 412 str., taip pat Italijos CK 1411(2) str. pritaria Prancūzijos CK nuostatai, kartu ją papildydamas ir nustatydamas, jog atsiradus trečiojo asmens reikalavimo teisei tik po skolininko mirties, kreditorius gali panaikinti naudos gavimą, nepaisant to, kad trečiasis asmuo deklaravo savo teises siekti naudos.⁵¹

Taip pat aptariamas klausimas reglamentuojamas ir Europos sutarčių teisės principuose. 6:110 (3) str. nustatyta, jog kreditorius gali skolininko sutikimu atimti iš trečiojo asmens teises, išskyrus atvejus, kai: a) trečiasis asmuo yra gavęs iš kreditoriaus neatimamą teisę; b) trečiasis asmuo pranešė kreditoriui arba skolininkui, jog priima jam sutektą teisę.⁵²

Apibendrinant galima teigti, jog aptartų Europos valstybių civiliniai kodeksai numato galimybes, sąlygas bei apribojimus pakeisti ar anuliuoti sutartį trečiojo asmens naudai. Tuo atveju, kai šis klausimas nėra išsamiai sureglamentuotas įstatymais, į pagalbą ateina teismų praktika.

⁵⁰ <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22>

⁵¹ Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 909.

⁵² Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law, prepared by Commission on European Contract Law. Part I, II. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. P. 317-318.

3. SUTARTYS TREČIOJO ASMENS NAUDAI LIETUVOS TEISĖJE

Lietuvos teisėje sutarties trečiojo asmens naudai institutas įtvirtintas LR CK 6. 191 str. Šis straipsnis buvo aptartas darbo dalyje „1.2 *Sutarties trečiojo asmens naudai samprata ir požymiai*“. Atkreiptinas dėmesys, jog sutarties trečiojo asmens naudai institutas aptartas kontinentinės teisės sistemos valstybių kontekste (darbo dalyje „2. *Sutartys trečiojo asmens naudai Europos valstybių teisėje*“) atitinka ir Lietuvos teisę.

Pažymėtina, jog LR civiliniame kodekse yra įtvirtintos sutartys trečiojo asmens naudai. Pvz., tokia sutartimi yra *rentos sutartis* (CK 6.439 str.) Pagal ją viena šalis – rentos mokėtojas (skolininkas) įsipareigoja neatlygintinai arba mainais už kapitalo perdavimą jam nuosavybės teise periodiškai mokėti kitai šaliai – rentos gavėjui sutartyje numatytą pinigų sumą (rentą) arba kitaip išlaikyti rentos gavėją. Rentos sutartyje gali būti nustatyta, kad rentos gavėjas yra trečiasis asmuo, o ne asmuo, perduodantis rentos mokėtojui nuosavybės teise kapitalą. Taip pat *banko indėlio sutartis* (CK 6.892 str.), kuria viena šalis (bankas ar kita kredito įstaiga) įsipareigoja priimti iš kitos šalies (indėlininko) arba, gavusi kitai šaliai pervestą pinigų sumą (indėlį), įsipareigoja gražinti indėlį ir sumokėti už jį palūkanas sutartyje nustatytais sąlygomis ir tvarka. Indėlis gali būti įdėtas į banką ar kitą kredito įstaigą trečiojo asmens naudai. Jeigu sutartis nenustato ko kita, šis trečiasis asmuo įgyja indėlininko teises nuo savo pirmojo reikalavimo bankui ar kitai kredito įstaigai momento arba nuo savo ketinimo naudotis indėlininko teisėmis išreiškimo kitokiu būdu momento. Šios sutarties esminė sąlyga yra trečiojo asmens vardas ir pavardė arba pavadinimas. Asmuo, sudaręs banko indėlio sutartį trečiojo asmens naudai, turi teisę pasinaudoti indėlininko teisėmis tik iki to momento, kol trečiasis asmuo nepareiškia savo ketinimo pasinaudoti indėlininko teisėmis. Sutartimi trečiojo asmens naudai laikoma *turto patikėjimo sutartis* (CK 6.953 str.), pagal kurią viena šalis (patikėtojas) perduoda kitai šaliai (patikėtiniui) savo turtą patikėjimo teise tam tikram laikui, o kita šalis įsipareigoja tą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens (naudos gavėjo) interesais. Tuo atveju, kai turto patikėjimo sutartis sudaryta trečiojo asmens naudai, turto patikėjimo sutartyje privalo būti nurodyta be kitų esminių sąlygų ne tik patikėtojas, patikėtinis, bet ir naudos gavėjas. Taip pat *draudimo sutartis* (6.987 str.), pagal kurią viena šalis – draudikas įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai – draudėjui arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta draudiminis įvykis. Kai draudimo sutartis sudaryta trečiojo asmens (naudos gavėjo / nukentejusiojo) naudai, tai atsakingas draudikui už sutarties vykdymą yra draudėjas, jeigu draudimo sutartis nenustato ko kita. Draudikas turi teisę reikalauti, kad draudimo sutartį įvykdytų naudos gavėjas, jeigu draudėjas sutarties neįvykdė, o naudos

gavėjas pareiškia draudikui reikalavimą išmokėti draudimo išmoką. Sutartimi trečiojo asmens naudai laikoma *krovinio vežimo sutartis* (CK 6.808 str.), pagal kurią vežėjas įsipareigoja siuntėju jam perduotą krovinį nugabenti į paskirties punktą ir išduoti turinčiam teisę gauti krovinį asmeniui (gavėjui), o siuntėjas (gavėjas) įsipareigoja už krovinio vežimą sumokėti nustatytą užmokestį. Taigi šioje sutartyje krovinio gavėjas yra trečiasis asmuo, t.y. naudos gavėjas. Jis gali pareikšti pretenzijas bei reikalavimus vežėjui, su kuriuo tiesiogiai sutarties nesudarė.

Darbe išsamiai bus aptarta civilinės atsakomybės draudimo (transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo) sutartis, kaip sutartis trečiojo asmens naudai. Šios sutarties analizė padės atskleisti sutarčių trečiojo asmens naudai esmę, požymius bei specifiką.

3.1 Civilinės atsakomybės draudimo sutartis

Civilinės atsakomybės draudimas – sudėtingas teisinis reiškiny, kurį galima apibūdinti kaip dviejų žalos kompensavimo sistemų (civilinės atsakomybės ir draudimo) sintezės rezultata.⁵³ Šis draudimas atsirado dėl žalą atlyginusių asmenų siekimo bent iš dalies kompensuoti savo nuostolius, susijusius su žalos atlyginimu kitam asmeniui. Vėliau šis draudimas buvo vadinamas *trečiojo asmens draudimu*, nes juo buvo siekiama kompensuoti trečiojo asmens patirtus nuostolius dėl asmens, padariusio jam žalą, veiksmų.⁵⁴

LR CK 6.254 str. 1 d. numatyta, jog įstatymų ar sutarties numatytais atvejais civilinė atsakomybė gali būti draudžiama sudarant civilinės atsakomybės draudimo sutartį. Su civilinės atsakomybės draudimu susijusius santykius reglamentuoja LR CK ir kiti įstatymai. LR draudimo įstatymo⁵⁵ 2 str. 3 d. numatyta, jog civilinės atsakomybės draudimas – tai asmens turinių interesų, susijusių su civiline atsakomybe už nukentėjusiems tretiesiems asmenims ar jų turtui padarytą žalą, draudimas. Draudiko mokamos draudimo išmokos dydis priklauso nuo nuostolių, kuriuos apdraustasis privalo atlyginti nukentėjusiam trečiajam asmeniui už padarytą žalą, dydžio, tačiau neviršijant draudimo sumos, jeigu ji nustatoma draudimo sutartyje. Taigi minėtuose teisės aktuose įteisinta galimybė perkelti padarytos žalos atlyginimą draudimo įmonei. Vienoje iš bylų⁵⁶ LAT pažymėjo, jog draudimo įmonė, draudžianti civilinę atsakomybę, prisiima ribotą atsakomybę, t.y. atlygina padarytą žalą neviršydamą draudimo sumos.

53 Papirtis L. V., Bulka S. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija. 2001, T. 23 (15). P. 184.

54 Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius, 1995. P. 91-92.

55 LR Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

56 LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-07-12 nutartis c. b. *G. Tamašauskienė v. AB "Lietuvos draudimas"*, Nr. 3K-3-367/2004.

Įstatymuose yra pateikta tik civilinės atsakomybės draudimo samprata, tačiau civilinės atsakomybės draudimo sutarties samprata nepateikiama.

Civilinės atsakomybės draudimo sutartis, kaip ir kiekviena sutartis, sukuria jos šalims teises ir pareigas, kurias jos turi vykdyti. Ši sutartis sudaroma raštu, o jos sudarymą patvirtina draudimo liudijimas. Ši draudimo sutartis, jeigu joje nenustatyta ko kita, įsigalioja nuo to momento, kai draudėjas sumoka draudimo įmoką už draudimo liudijime nurodytą laikotarpį.

Civilinės atsakomybės draudimo sutartis – tai sutartis, kuria draudėjas įsipareigoja mokėti sutarto dydžio ir terminais draudimo įmokas už konkretaus asmens turtinių interesų, susijusių su galima civiline atsakomybe, draudiminę apsaugą. O draudikas įsipareigoja atsitikus draudimo sutartyje numatytam draudiminiam įvykiui, neviršijant sutartyje numatytos draudimo sumos, mokėti draudimo išmoką nukentėjusiam trečiajam asmeniui. Tais atvejais, kai draudėjas ar apdraustasis patys atlygino nukentėjusiam trečiajam asmeniui nuostolius, tai draudimo išmoka mokama draudėjui ar apdraustajam.⁵⁷

Iš pateiktos civilinės atsakomybės draudimo sutarties sampratos, draudiminis įvykis – tai draudėjo ar apdraustojo civilinės atsakomybės atsiradimas dėl draudėjo ar apdraustojo veiksmų (veikimo ar neveikimo), atliktų draudimo sutarties galiojimo metu, pasekmės, net jei šios pasekmės atsirado pasibaigus draudimo sutarčiai.

Civilinės atsakomybės draudimo sutartis – tai sutartis trečiojo asmens naudai.⁵⁸ Jos šalys – draudėjas (asmuo, kuris kreipėsi į draudiką dėl draudimo sutarties sudarymo ar kuriam draudikas pasiūlė sudaryti draudimo sutartį, arba kuris sudarė draudimo sutartį su draudiku) ir draudikas (asmuo, teisės aktų nustatyta tvarka, turintis teisę vykdyti draudimo veiklą).⁵⁹ Trečiasis asmuo yra nukentėjusysis, kuris sudarant šią sutartį nedalyvauja, tačiau įgyja savarankišką reikalavimo teisę. Nukentėjusiojo trečiojo asmens nauda pasireiškia tuo, jog šia sutartimi siekiama apsaugoti jo turtinius interesus. Paties draudėjo turtinis interesas priklauso ir nuo nukentėjusiojo turtinio intereso. Vienoje iš bylų⁶⁰ LAT pažymėjo, jog civilinės atsakomybės draudimo sutartimi siekiama atkurti buvusią iki žalos padarymo nukentėjusiojo turtinę padėtį. Patenkinus nukentėjusiojo interesą, kartu patenkinamas ir draudėjo turtinis interesas. Taip pat mokslininkas M. I. Braginskij nurodo, jog trečiasis asmuo kaip nukentėjusysis, kurio naudai sudaryta ši draudimo sutartis, turi teisę į žalos atlyginimą.⁶¹ Nukentėjusiam trečiajam asmeniui padaryta žala kompensuojama sumokant draudimo išmoką. Draudimo išmoką jam moka

57 Cirtautienė S. Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės draudimas // *Justitia*. 2005, Nr. 2 (56). P. 66.

58 Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Общие положения. Москва: Статут, 1997. Стр. 297.

59 LR Draudimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 94-4246.

60 LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-02-07 nutartis c. b. *A. S. Mačius v. K. Balsienė, V. Balsys ir UAB „Ūkio draudimas“*, Nr. 3K-7-351/2002. Суханов Е. Гражданское право: учебник. Том 2, 2-е издание. Москва: БЕК, 2000. Стр. 189-190.

61 Брагинский М. И. Договор страхования. Москва: Статут, 2000. Стр. 115.

draudikas, o jei draudėjas ar apdraustasis atlygino žalą, padarytą nukentėjusiam trečiajam asmeniui, tai tokiu atveju draudikas moka draudimo išmoką draudėjui ar apdraustajam. Kad būtų sumokėta draudimo išmoka nukentėjusiajam turi teisę reikalauti tiek draudėjas, tiek pats nukentėjusysis, kurio naudai sudaryta civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Jei draudimo suma yra mažesnė už bendrą visiems nukentėjusiems tretiesiems asmenims padarytą žalą, tokiu atveju draudimo išmoka paskirstoma nukentėjusiems tretiesiems asmenims proporcingai pagal jiems padarytos žalos dydį.

Civilinė atsakomybė, kaip turtinė prievolė nesiejama su teisės pažeidėjo asmeniu, t.y. draudėju, todėl šią prievolę už teisės pažeidėją gali įvykdyti draudikas. LR CK 6.50 str. reglamentuoja trečiojo asmens teisės įvykdyti prievolę klausimus. Trečiajam asmeniui (draudikui), įvykdžiusiam prievolę, pereitų kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku (draudėju). Esant tokiai situacijai turtinis draudėjo interesas liktų neapsaugotas. Draudėjas, siekdamas išvengti tokios situacijos, t.y. norėdamas garantuoti savo turtinių interesų apsaugą, turi įtvirtinti draudimo teisinius santykius. Šių santykių dėka draudėjas susitaria su draudiku dėl prievolės įvykdymo. Tokio susitarimo pagrindu draudikas kompensuoja nukentėjusiajam trečiajam asmeniui draudėjo padarytą žalą.

Pritariant mokslininkams L. V. Papirčiui, S. Bulkai, draudikas pagal teisės pažeidėjui kilusią civilinę atsakomybę nėra atsakingas. Draudimo teisinių santykių pagrindu draudikas įsipareigoja išmokėti draudimo išmoką nukentėjusiajam, jei žala pastarajam bus padaryta draudėjo veika. Taigi žala nukentėjusiajam padengiama remiantis ne teisinių santykių dėl žalos atlyginimo pagrindu, o draudimo teisinių santykių pagrindu. Šių prievolių atsiradimo pagrindai dažnai neskiriami, nes draudiko pareiga savo įvykdymu sutampa su draudėjui atsiradusios papildomos prievolės (civilinės atsakomybės) įvykdymu. Būtent dėl šių prievolių įvykdymo sutapimo nukentėjusysis gali tiesiogiai kreiptis į draudiką, kad patenkintų savo turtinius interesus.⁶²

Civilinės atsakomybės draudimo sutartis, kaip sutartis trečiojo asmens naudai, numato nukentėjusiojo trečiojo asmens savarankišką reikalavimo teisę. Ši jo teisė numatyta LR draudimo įstatymo 94 str., kuriame sakoma, jog nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę tiesiogiai reikalauti, kad draudikas, apdraudęs atsakingo už žalą asmens civilinę atsakomybę, išmokėtų draudimo išmoką. Draudėjas, naudos gavėjas ir (ar) nukentėjęs trečiasis asmuo, norint gauti išmoką, privalo pateikti draudikui visus turimus dokumentus ir informaciją apie draudiminio įvykio aplinkybes ir pasekmes būtinus nustatant draudimo išmokos dydį. Draudikas privalo tirti aplinkybes, būtinas draudiminio įvykio faktui, pasekmėms ir draudimo išmokos dydžiui

⁶² Papirtis L. V., Bulka S. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija. 2001, T. 23 (15). P. 185.

nustatyti. Ši išmoka privalo būti išmokėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo tos dienos, kai gaunama visa informacija, reikšminga nustatant draudiminio įvykio faktą, aplinkybes, pasekmes ir draudimo išmokos dydį.

Draudikas, atsisakydamas mokėti arba sumažindamas draudimo išmoką dėl to, jog draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, privalo atsižvelgti į draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudiminiu įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį. Atsisakydamas mokėti draudimo išmoką ar ją sumažindamas, draudikas privalo pateikti draudėjui, naudos gavėjui ar nukentėjusiam trečiajam asmeniui išsamų ir motyvuotą paaiškinimą apie tokio sprendimo priežastis. Jei draudimo išmoka nėra išmokėta per 30 dienų nuo pranešimo apie draudiminį įvykį, draudikas privalo raštu išsamiai informuoti draudėją apie draudiminio įvykio tyrimo eigą.

Atsižvelgiant į išdėstytą, galima teigti, jog draudimo išmokos mokėjimas yra vienas iš svarbesnių klausimų kalbant apie civilinės atsakomybės draudimo sutartį, kaip apie sutartį trečiojo asmens naudai. Autoriaus nuomone, per draudimo išmokos mokėjimą atsiskleidžia nukentėjusiojo trečiojo asmens interesų gynimas, t.y. tik sumokėjus išmoką, bus atlyginta nukentėjusio trečiojo asmens patirta žala.

LR draudimo įstatymo 96 str. numatyta draudiko teisė išreikalauti sumokėtas sumas iš draudėjo ar apdraustojo. Tuo atveju, kai draudiminis įvykis įvyksta dėl atsakingo už žalą gyvybei ar sveikatai asmens kaltės, dėl draudėjo (ar apdraustojo) tyčios, tai draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, turi teisę išreikalauti sumokėtą sumą iš draudėjo ar apdraustojo. Civilinės atsakomybės draudimo sutartyje nustatytais atvejais, jei draudiminis įvykis įvyksta dėl draudėjo ar apdraustojo didelio neatsargumo, draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, turi teisę išreikalauti sumokėtą sumą ar jos dalį iš draudėjo ar apdraustojo. Atkreiptinas dėmesys, jog ši draudimo sutarties sąlyga privalo būti aptarta individualiai.

Pažymėtina, jog civilinės atsakomybės draudimo taikymas nereiškia civilinės atsakomybės panaikinimo.⁶³ Tuo tik pasiekama, kad nukentėjusiojo trečiojo asmens turtinis interesas patenkinamas ne žalą padariusio asmens turtu, o pirmiausia draudimo įmonių turtu. LAT nutarime⁶⁴ nurodė, jog esant civilinės atsakomybės draudimui žala gali būti ir nevisiškai atlyginta, nes draudiko atsakomybė yra sutartinė. Jo atlyginamų nuostolių dydį, rūšis ir tvarką apibrėžia draudimo sutartis ir civilinės atsakomybės draudimo taisyklės. Taigi draudikas neprisiima tam tikrų rūšių nuostolių atlyginimo. Jo atsakomybė visada ribojama draudimo suma. Civilinės atsakomybės draudimo sutartimi neįmanoma nustatyti tikslaus būsimos žalos dydžio, todėl nustatant draudimo sumą objektyvumo kriterijus lieka už subjektyvumo kriterijaus. Taigi,

⁶³ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius, 1995. P. 94.

⁶⁴ LAT TS 2000-06-16 nutarimas Nr. 27 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu // Teismų praktika. 2000, Nr. 13.

norint tinkamai apsaugoti nukentėjusiojo bei draudėjo turtinius interesus, nustatyti draudimo sumą išimtinai turi draudėjas.

Aptarus civilinės atsakomybės draudimo sutarties sampratą ir paskirtį, kad geriau suprastume šios sutarties specifiką reikia, aptarti jos požymius. LR CK 6.988 str. bei LR draudimo įstatymo 7 str. įtvirtintos gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakos. Civilinės atsakomybės draudimas priskirtas ne gyvybės draudimo šakai. Atkreiptinas dėmesys, jog civilinės atsakomybės draudimas savo specifika išsiskiria iš kitų ne gyvybės draudimo šakai priskirtų rūšių.

Pirmasis požymis, išskiriantis civilinės atsakomybės draudimo sutartį iš kitų draudimo sutarčių, pvz., asmens ar turto draudimo, yra tas, jog civilinės atsakomybės draudimo sutartis – tai sutartis trečiojo asmens naudai⁶⁵, nes ji visuomet turi įtakos nukentėjusio trečiojo asmens interesui, t.y. ji visuomet įtraukia trečiąjį asmenį, kuris įgyja savarankišką reikalavimo teisę. Tuo tarpu esant asmens arba turto draudimui draudėjo interesas gali ir nebūti susijęs su kitų asmenų turtiniais interesais. Pvz., draudėjas, drausdamas savo sveikatą nedaro įtakos kitų asmenų interesams.

Antrasis civilinės atsakomybės draudimo sutarties požymis – trečiojo asmens interesas išimtinai priklauso nuo draudėjo arba apdraustojo valios. Kalbant apie asmens arba turto draudimo sutartis jose taip pat trečiasis asmuo gali būti įtrauktas kaip naudos gavėjas arba apdraustasis. Pvz. draudėjas gali apdrausti trečiojo asmens sveikatą. Įtraukiant trečiąjį asmenį į draudimo teisinius santykius, paliečiamas ir šio asmens turtinis interesas, tačiau minėtas interesas gali atsirasti nepriklausomai nuo draudėjo valios. Pvz. apdraustajam gali sutrikti sveikata dėl jo paties neatsargaus elgesio. Taigi, esant civilinės atsakomybės draudimo sutarčiai, skirtingai nei asmens ar turto draudimo sutartims, trečiojo asmens interesas išimtinai priklauso nuo draudėjo arba apdraustojo valios.⁶⁶

Trečiasis civilinės atsakomybės draudimo sutarties požymis tas, jog šia sutartimi draudžiamas interesas visada susijęs su prievolės (civilinės atsakomybės) įvykdymu. Tuo tarpu asmens arba turto draudimo atveju draudžiamas turtinis interesas visada susijęs su konkretaus asmens sveikata, gyvybe, turtu arba veikla.

Taigi kalbėti apie civilinės atsakomybės draudimo sutartį galima tik nustačius minėtų požymių visumą, t.y. civilinės atsakomybės draudimo sutartis visuomet įtraukia trečiąjį asmenį, trečiojo asmens interesas išimtinai priklauso nuo draudėjo arba apdraustojo valios, draudžiamas interesas visada susijęs su prievolės (civilinės atsakomybės) įvykdymu.

⁶⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-03-21 nutartis c. b. *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė*, Nr. 3K-3-331/2001.

⁶⁶ Papirtis L. V., Bulka S. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // *Jurisprudencija*. 2001, T. 23 (15). P. 186.

Apibendrinant išdėstyta, civilinės atsakomybės draudimo sutartis – tai tipinė sutartis trečiojo asmens naudai. Ja pirmiausia siekiama apsaugoti nukentėjusiojo trečiojo asmens turtinius interesus, taip pat sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius asmeniui atsakingam už žalą.⁶⁷ Šios sutarties pagrindu nukentėjusysis įgyja savarankišką reikalavimo teisę. Todėl jam suteikta galimybė dėl nuostolių atlyginimo tiesiogiai kreiptis į draudiką. Draudiko atsakomybė yra sutartinė. Todėl draudikas, apdraudęs draudėjo civilinę atsakomybę, atlygina nukentėjusiam trečiajam asmeniui padarytą žalą, t.y. išmoka draudimo išmoką neviršydamas draudimo sumos.

3.1.1 Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas

3.1.1.1 Civilinės atsakomybės privalomojo draudimo paskirtis

Civilinė atsakomybė paprastai draudžiama privalomuoju draudimu tų žmogaus veiklos sričių, kuriose dėl veiklos specifikos gali būti padaryta didelė žala visuomenės nariams. Civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis, kaip sutartis trečiojo asmens naudai, apsaugo trečiųjų asmenų turtą, nes žalos kaltininkas gali stokoti lėšų žalai atlyginti. Kita vertus, apsaugo draudėją nuo finansinių nuostolių, kurie gali atsirasti nukentėjusiems tretiesiems asmenims pareiškus pretenzijas dėl žalos atlyginimo.⁶⁸

Pritariant T. Kontautui, civilinės atsakomybės privalomojo draudimo atveju pareigą sudaryti draudimo sutartį numato valstybė. Ši pareiga numatoma siekiant apsaugoti nukentėjusįjį trečiajį asmenį ir visą visuomenę nuo to, kad tose veiklos srityse, kur žala dažna ir didelė, padaręs žalą asmuo gali neturėti pakankamai turto ją atlyginti.⁶⁹ Todėl valstybė civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu garantuoja, jog nelaimės atveju nukentėjusiajam žalą tikrai atlygins draudimo įmonė. Civilinės atsakomybės privalomasis draudimas apsaugo ne tik asmens ar įmonės interesus, bet iš dalies ir mokesčių mokėtojų pinigus, nes kartais iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto mokamos kompensacijos ar teikiama kitokia parama nukentėjusiems asmenims, kai kaltininkas nežinomas, jo neįmanoma nustatyti arba jis neturi pinigų žalai atlyginti.

⁶⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-02-07 nutartis c. b. *A. S. Mačius v. K. Balsienė, V. Balsys ir UAB „Ūkio draudimas“*, Nr. 3K-7-351/2002.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1363 Dėl privalomojo civilinės atsakomybės draudimo plėtojimo programos patvirtinimo // Valstybės žinios. 1998, Nr. 104-2880.

⁶⁹ Kontautas T. Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką // Teisė. 2003, Nr. 49. P. 71.

Civilinės atsakomybės privalomasis draudimas tikslingas ne tik tose srityse, kuriose didelė žala padaroma vieno įvykio metu, tačiau ir tose, kur tokie įvykiai dažnai kartojasi. Ne kiekvienas kaltininkas gali atlyginti materialinę žalą, o dažnas net neketina to daryti. Stengiantis išieškoti žalos atlyginimą per teismą, kartais paaiškėja, jog kaltininkas jokio turto neturi arba žalai atlyginti jo turto nepakanka. Tuomet žalos atlyginimo išieškojimas užsitęsia, ir žalos padarymas tampa jau ne kaltininko, o nukentėjusio asmens problema. Atsižvelgiant į minėtus faktorius, Lietuvos teisėje civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartims priskiriamos: transporto priemonių valdytojų, advokatų, notarų, audito įmonių, sveikatos priežiūros įstaigų, antstolių, rangovų, projektuotojų, turto vertinimo įmonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartys. Šioje darbo dalyje bus nagrinėjama viena iš minėtų privalomojo draudimo sutarčių, t.y. transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis.

3.1.2 Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartimi (kaip sutartimi trečiojo asmens naudai) apdraudžiama draudimo sutartyje ar (ir) transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo liudijime (polise) nurodyta transporto priemonę valdančių ir naudojančių valdytojų (apdraustųjų) civilinė atsakomybė dėl žalos padarymo. Šios draudimo sutarties draudimo suma dėl Lietuvos Respublikos teritorijoje įvykusio vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui, tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo, bei 100 000 eurų dėl žalos turtui.⁷⁰

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis, kaip ir kitos draudimo sutartys, sudaroma rašytine forma, o jos sudarymą patvirtina draudiko išduodamas draudimo liudijimas. Ji įsigalioja sudarius draudimo sutartį ir sumokėjus draudimo įmoką už draudimo liudijime nurodytą laikotarpį. Šios sutarties termino pradžia ir pabaiga nurodoma kalendorine data draudimo liudijime. Ji įsigalioja kitą dieną, kuri seka po draudimo sutarties sudarymo dienos, jeigu draudimo liudijime nenustatyta kita draudimo sutarties įsigaliojimo data. Tačiau įsigalioja ne anksčiau nei sumokama draudimo įmoka. Jeigu draudimo sutarties šalys susitaria, kad draudimo sutartis įsigalioja nuo jos sudarymo momento, draudimo

⁷⁰ Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. 47 Dėl standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2286.

liudijime turi būti nurodyta draudimo sutarties sudarymo valanda. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties galiojimas baigiasi paskutinės draudimo liudijime nurodytos dienos 24 valandą.

Draudiminis įvykis draudimo sutartyje apibrėžia sutarties objektą. Taigi draudiminis įvykis – tai apdraustojo civilinė atsakomybė, atsiradusi dėl autoavarijos metu padarytos žalos trečiajam asmeniui ir (ar) turtui, kaip autoavarijos padarinio ir reikalavimo, pareikšto raštu arba žodžiu, atlyginti autoavarijos metu padarytą žalą.⁷¹

Atkreiptinas dėmesys, jog svarbu žinoti, kas yra ir nedraudiminis įvykis. Taigi nedraudiminis įvykis – tai apdraustojo civilinės atsakomybės atsiradimas dėl autoavarijos metu padarytos žalos trečiajam asmeniui ir reikalavimo atlyginti autoavarijos metu padarytą žalą pateikimas apdraustajam, jeigu: 1. transporto priemonė nedalyvavo kelių eisme (pvz. buvo garaže, remonto dirbtuvėse); 2. žala atsirado tuo metu, kai transporto priemonė dalyvavo bet kurio pobūdžio sportinėse varžybose ar lenktynėse; 3. žala atsirado dėl karo veiksmų, neramumų šalies viduje, dėl teroristinių išpuolių; 4. žala dėl transporto priemonės ir joje buvusių daiktų sugadinimo ar dingimo atsirado ne autoavarijos metu ar ne kaip autoavarijos pasekmė; 5. žala padaryta atsakingam už autoavarijos metu padarytą žalą apdraustajam; 6. žala padaryta transporto priemonės, kurią vairavo atsakingas už autoavarijos metu padarytą žalą vairuotojas, draudėjui; 7. žala padaryta turtui, kuris buvo atsakingo už autoavarijos metu padarytą žalą apdraustojo transporto priemonėje, ir turtui, priklausančiam atsakingo už autoavarijos metu padarytą žalą apdraustojo šeimos nariams; 8. apdraustasis žalą padarė tyčia.⁷²

Pažymėtina, jog draudimo įmonei, apdraudusiai transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu, pareiga išmokėti draudimo išmoką atsiranda tik įvykus draudimui įvykiui. Vienoje iš bylų⁷³ LAT pažymėjo, jog draudiminė apsauga atsiranda draudimo sutarties pagrindu, kai įvyksta sutartyje numatytas draudiminis įvykis. Sutartis gali numatyti draudiminius atsitikimus, juos išvardijant, arba išvardijant atitinkamus draudiminius įvykius ir juos individualizuojant. Nustačius konkrečias įvykio aplinkybes ir konstatavus, kad jos atitinka sutartyje ar įstatyme nustatytus požymius, įvykis kvalifikuojamas kaip draudiminis. Kilus nedraudimui įvykiui nuostolių atlyginimas nukentėjusiajam trečiajam asmeniui tenka žalą padariusiam asmeniui. Vienoje iš bylų⁷⁴ LAT pasisakė, jog draudimo funkcija yra kompensuoti draudėjo patirtą žalą, konstatavus, kad ji padaryta draudimo objektui. Įstatymas ir

⁷¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 1100 Dėl transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo. Vilnius: AB „Lietuvos draudimas“.

⁷² Ten pat.

⁷³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-04-14 nutartis c. b. UAB „Algava“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-268/2004.

⁷⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-10-06 nutartis c. b. UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“, Nr. 3 K-3-521/2004.

konkrečios draudimo rūšies taisyklės nustato išimtis, kada draudėjo patirta žala visiškai ar iš dalies nekompensuojama, todėl, draudėjui kreipusis dėl draudimo išmokos išmokėjimo, draudikas turi teisę jos nemokėti. Tokią teisę draudikas turi nedraudiminio įvykio atveju, taip pat kitais įstatymo numatytais atvejais.

3.1.3 Nukentėjusio trečiojo asmens teisė į draudimo išmoką

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu apdraudžiama draudėjo civilinė atsakomybė, kuri gali kilti dėl autoavarijos metu tretiesiems asmenims padarytos žalos, atsiradusios kaip autoavarijos pasekmė. Akivaizdu, jog šia sutartimi, kaip sutartimi trečiojo asmens naudai, pirmiausia siekiama apsaugoti nukentėjusiojo turtinius interesus, kartu sumažinant atlygintinos žalos neigiamus padarinius asmeniui atsakingam už žalą.

Autoriaus nuomone, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties naudingumas pilnutinai atsiskleidžia įvykus draudimui įvykiui. Esant tokiai situacijai atsiranda nukentėjusiojo trečiojo asmens teisė į draudimo išmoką. Norint įgyvendinti nukentėjusiojo reikalavimo teisę į atsakingą draudiką atlyginti žalą, turi būti tam tikros sąlygos: draudiminio įvykio fakto buvimas, žalos dydžio nustatymas ir aplinkybė, jog nukentėjusiajam trečiajam asmeniui nėra atlyginta dėl eismo įvykio padaryta žala ar yra atlyginta tik dalis žalos. Tais atvejais, kai yra keli nukentėję tretieji asmenys ir žalai atlyginti neužtenka draudimo sumos, atsakingas draudikas moka išmokas proporcingai kiekvieno nukentėjusiojo patirtai žalai.

Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklėse numatyta, jog išmokos mokamos dėl žalos asmeniui, dėl neturtinės žalos bei žalos turtui. Išmokos dėl žalos asmeniui dydis priklauso nuo eismo įvykio metu padarytos žalos nukentėjusiojo trečiojo asmens sveikatai, nuo žalos atsiradusios dėl gyvybės atėmimo dydžio bei tokios žalos atsiradusios kaip eismo įvykio pasekmė dydžio. Išmokos dėl neturtinės žalos dydis priklauso nuo eismo įvykio metu asmens patirto fizinio skausmo, dvasinių išgyvenimų, emocinės depresijos, pažeminimo ir tokios žalos atsiradusios kaip eismo įvykio pasekmė dydžio. Išmokos dėl žalos turtui dydis priklauso nuo eismo įvykio metu padarytos žalos nukentėjusiojo trečiojo asmens turtui dydžio ir tokios žalos atsiradusios kaip eismo įvykio pasekmė dydžio.⁷⁵

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 Dėl eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3718.

LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo⁷⁶ 13 str. reglamentuoja pretenzijos dėl padarytos žalos pateikimo klausimus. Nukentėjęs trečiasis asmuo pretenziją dėl padarytos žalos gali pateikti atsakingam už padarytą žalą asmeniui (kaltininkui), tiesiogiai draudikui, draudiko atstovui pretenzijoms nagrinėti arba tam tikrais atvejais Biurui. Tuo atveju, kai atsakingam draudikui sumokėjus išmoka atlyginama ne visa nukentėjusiajam padaryta žala dėl to, kad žala viršija draudimo sumą, nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę kreiptis į kaltininką (draudėją), kad jis atlygintų likusią žalą.

Nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę pateikti pretenzijas draudikui ne tik dėl turtinės, bet ir dėl patirtos neturtinės žalos. Jei draudikas ir nukentėjusysis nesutaria dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio, tai pastarasis turi teisę kreiptis į teismą.

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos teismų praktika, nustatant neturtinės žalos atlyginimą transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo bylose, nėra vienoda. Ankstesnė 2001-06-14 LR transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo redakcija nenumatė draudiko pareigos atlyginti nukentėjusiajam neturtinę žalą. Tokia draudiko pareiga atsirado tik nuo 2004-05-01. Aktualios redakcijos LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas numato, jog draudimo sutarties draudimo suma dėl Lietuvos Respublikos teritorijoje įvykusio vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusiųjų trečiųjų asmenų, yra 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo. Taigi nežiūrint į tai, jog ankstesnė minėto įstatymo redakcija nenumatė draudiko pareigos nukentėjusiajam atlyginti neturtinę žalą, tačiau ne tik pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, bet ir LAT praktika rodo, jog priimtuose sprendimuose draudimo įmonės būdavo įpareigosotos atlyginti nukentėjusiems tretiesiems asmenims neturtinę žalą.

Vienoje iš tokių bylų⁷⁷ kilo ginčas tarp šalių – atsakovų: draudiko AB „Lietuvos draudimas“, draudėjos A. U. ir ieškovės, t.y. nukentėjusiosios trečiojo asmens G. T. dėl 2002-09-21 autoįvykio metu padarytos žalos atlyginimo. Ieškovė nurodė, jog bylą nagrinėję teismai, priteisdami jai neturtinę žalą tik iš atsakovės A. U., netinkamai aiškino ir nepagrįstai netaikė solidariąją civilinę atsakomybę (LR CK 6.254 str. 2 d.) bei žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju reguliuojančias materialinės teisės normas (LR CK 6.250 str., 6.263 str. 2 d., LR transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 2 str. 18 d.). Nukentėjusioji teigė, jog minėti įstatymai nedraudžia iš draudimo bendrovės priteisti neturtinę žalą. Atsakovė A. U. (dėl autoįvykio kaltas asmuo) buvo sudariusi transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį,

⁷⁶ LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.

⁷⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-07-12 nutartis c. b. *G. Tamašauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“, A. Ulozaitė*, Nr. 3K-3-367/2004.

todėl ieškovės nuomone pagal LR CK 6.254 str. neturtinę žalą privalo atlyginti ir draudimo kompanija AB „Lietuvos draudimas“.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netenkino ieškovės reikalavimo dėl neturtinės žalos priteisimo iš draudiko AB „Lietuvos draudimas“. LAT su tokiais teismų sprendimais nesutiko.

Bylos duomenimis tarp AB „Lietuvos draudimas“ ir A. U. buvo sudaryta transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis. Pagal šią sutartį draudikas draudiminio įvykio metu išpareigojo atlyginti 30 000 Lt žalą asmeniui ir 30 000 Lt turtui. LR CK 6.254 str. 1 d. įteisintas civilinės atsakomybės draudimas, t.y. atvejai, kai pareiga atlyginti padarytą žalą perkeliama draudimo kompanijai. Draudimo kompanija, draudžianti civilinę atsakomybę, prisiima ribotą atsakomybę, t.y. atlygina padarytą žalą neviršydama draudimo sumos. LR CK 6.254 str. 2 d. nurodyta, kad kai išmokėtas draudimo atlyginimas nepadengia visos žalos, likusią žalą privalo atlyginti ją padaręs asmuo bendraisiais pagrindais.

LAT CBS teisėjų kolegija pritarė kasacinio skundo argumentams, jog pagal LR CK 6.254 str. 2 d. draudimo kompanija ir žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarieji skolininkai. LR CK 6.263 str. 2 d. nustato, kad žalą padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo. Skirtingai nei turtinė žala, neturtinė žala atlyginama tik įstatymo nurodytais atvejais. LR CK 6.250 str. 2 d. nustatytos neturtinės žalos atlyginimo sąlygos ir žalos dydžio nustatymo kriterijai. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai, asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymo numatytais atvejais. Ieškovės atveju autoavarijos metu jai buvo sužalota sveikata (apysunkis kūno sužalojimas), dėl ko ji patyrė fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus ir kt.

Teisėjų kolegija laikėsi pozicijos, jog sistemingai aiškinant aptartas LR CK normas: 6.250 str. 2 d., 6.254 str. ir 6.263 str. 2 d., civilinės atsakomybės draudimo atveju, draudimo kompanija ir žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarieji skolininkai atlyginant neturtinę žalą, kai ji padaryta dėl asmens sveikatos sužalojimo. 2001-06-14 LR transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas, galiojęs draudimo sutarties sudarymo ir draudiminio įvykio metu, nenumatė neturtinės žalos sąvokos. Neturtinė žalos sąvoka yra numatyta minėto įstatymo 2004-03-05 redakcijoje. Tačiau LR CK 6.254 str., įteisinantis civilinės atsakomybės draudimą, nustato, kad su civilinės atsakomybės draudimu susijusius santykius reglamentuoja CK ir kiti įstatymai, todėl draudiko pareiga atlyginti neturtinę žalą nustatoma remiantis LR CK normomis.

Be to, sprendžiant LR CK ir kitų teisės aktų normų koliziją – kitų teisės aktų normos galioja tiek, kiek jos neprieštarauja LR CK. Pažymėtina ir tai, kad specialiosios teisės normos,

reglamentuojančios transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą numato, kad žalos asmeniui dydis priklauso nuo autoavarijos metu padarytos žalos trečiojo asmens sveikatai ir (ar) žalos, atsiradusios kaip autoavarijos pasekmė, dydžio. Neturtinės žalos samprata pateikta LR CK 6.250 str. 1 d., kuri nustato, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai ir kt. Būtent tai patyrė ieškovė dėl sveikatos sužalojimo įvykus draudiminiam įvykiui.

Remiantis aptartais argumentais, LAT nusprendė, jog negalima sutikti su teismų ir atsakovo AB „Lietuvos draudimas“ aptartų teisės normų aiškinimu ir padarytomis išvadomis, jog įstatymai ir kiti teisės aktai nenumatė draudiko pareigos atlyginti draudiminio įvykio metu nukentėjusiajam trečiajam asmeniui padarytą neturtinę žalą dėl sveikatos sužalojimo. Nuspręsta panaikinti teismų priimtus sprendimus ir bylą perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Priešingas sprendimas nei aptartoje byloje buvo priimtas LAT byloje⁷⁸ dėl neturtinės žalos atlyginimo. Pagal bylos aplinkybes 2003-07-19 įvykusios autoavarijos metu žuvo ieškovės D. V. duktė. Kaltu dėl šios autoavarijos buvo pripažintas atsakovas J. R., kuris buvo nuteistas. J. R. civilinę atsakomybę buvo apdraudęs atsakovas AB „Lietuvos draudimas“. Ieškovė prašė teismo priteisti jai iš atsakovo J. R. neturtinę žalą bei iš atsakovo AB „Lietuvos draudimas“ – neturtinę ir turtinę žalą. Nagrinėjamoje byloje kilo klausimas, ar draudikas privalo nukentėjusiajam atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą.

LR CK 6.254 str. numatyta, kad civilinė atsakomybė gali būti (o įstatymo nustatytais atvejais – privalo būti) draudžiama. Kai civilinė atsakomybė yra apdrausta, nukentėjęs trečiasis asmuo įgyja teisę reikšti tiesioginį ieškinį draudikui. Taigi civilinės atsakomybės draudimo atveju yra du asmenys, kuriems kyla pareiga atlyginti padarytą žalą – žalą padaręs asmuo (draudėjas) ir draudikas. Žalą padaręs asmuo turi atlyginti žalą, kiek jos nepadengia draudimo išmoka, taip pat tais atvejais, kai draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką neatsiranda. Pvz., kai žalą sukėlęs veiksmas nėra draudiminis įvykis arba yra padaryta tokia žala, kurios neapima civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Tačiau nors pareigą atlyginti padarytą žalą turi du asmenys – žalą padaręs asmuo ir draudikas, bet šios minėtų asmenų pareigos atsiradimo pagrindai ir apimtis yra skirtingi.

Žalą padariusio asmens pareiga atlyginti padarytą žalą kyla delikto pagrindu, t. y. jį ir nukentėjusįjį sieja deliktinė prievolė. Žalą padariusiam asmeniui, kaip deliktinės prievolės subjektui, taikomi deliktinės civilinės atsakomybės principai. Pvz., žalą padariusiam asmeniui taikomas visiško nuostolių atlyginimo principas (LR CK 6.251 str.). Taigi, jeigu padarytos žalos visiškai nepadengia nukentėjusiajam išmokėta draudimo išmoka, likusią žalos dalį privalo

⁷⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-03-09 nutartis c. b. *D. Vilkauskienė v. J. Rybakovas ir AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-174/2005.

atlyginti žalą padaręs asmuo (LR CK 6.263 str. 2 d.). Sprendžiant kokią žalą privalo atlyginti ją padaręs asmuo taip pat vadovaujamasi deliktinės civilinės atsakomybės taisyklėmis (LR CK 6.249–6.250 str.).

Draudiko pareiga atlyginti žalą kyla visiškai kitu pagrindu – iš draudimo sutarties. Tai reiškia, kad draudiko pareigos apimtis nustatoma ne pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles, o pagal teisės normas, reglamentuojančias draudimo santykius, ir pagal pačią draudimo sutartį. Būtent draudimo sutartinius santykius reglamentuojančios teisės normos ir pati draudimo sutartis nustato, kokią žalą ir kokia apimtimi atlygina draudikas (LR CK 6.254 str. 1 d., 6.1018 str.). Bendra taisyklė yra ta, kad draudikui visiškai nuostolių atlyginimo principas netaikomas. Jo pareiga atlyginti žalą gali būti ribojama tiek konkrečiu žalos dydžiu, tiek ir žalos rūšimi. Tai reiškia, kad draudiko pareiga atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą gali atsirasti tik tada, kai tokia jo pareiga numatyta įstatyme ar draudimo sutartyje.

LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas nustatė draudiko pareigą atlyginti dalį neturtinės žalos (ne daugiau kaip 500 eurų) tik nuo 2004-05-01. Iki šios datos galiojusi šio įstatymo redakcija draudiko pareigos atlyginti neturtinę žalą nenumatė. Šis įstatymo pakeitimas būtent ir patvirtina, kad iki 2004-05-01 įstatymuose nebuvo nustatyta draudiko pareigą atlyginti neturtinę žalą.

Pagal LR CK 6.250 str. ir 6.263 str. 2 d. pareiga atlyginti neturtinę žalą atsiranda tik įstatymo numatytais atvejais. Nagrinėjamoje byloje neturtinė žala padaryta nusikaltimu. Dėl to LR CK 6.250 str. 2 d. pagrindu atsiranda pareiga atlyginti neturtinę žalą. Tačiau ši pareiga pagal LR CK 6.250 str. 2 d. atsiranda žalą padariusiam asmeniui, t. y. atsakovui J. R. (draudėjui). Kadangi neturtinė žala turi būti atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais, tai kai nėra įstatymo, numatančio tokią draudiko pareigą, tai draudikas negali būti laikomas asmeniu atsakingu ir už neturtinę žalą.

Šioje byloje pirmosios instancijos teismas teisingai pritaikė LR CK 6.250 str. ir neturtinę žalą priteisė tik iš atsakovo J. R. Pažymėtina, kad avarijos dieną, t. y. 2003-07-19 galiojęs 2001-06-14 LR transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas nenumatė draudiko pareigos atlyginti neturtinę žalą. Kaip minėta, tokia draudiko pareiga buvo nustatyta tik nuo 2004-05-01.

Apeliacinės instancijos teismas, teigdamas, kad visiško nuostolių atlyginimo principas, įtvirtintas LR CK 6.251 str., taikomas ir draudikui, šią CK normą aiškino neteisingai, izoliuotai nuo CK 6.254 str. ir 6.263 str. Tačiau pagal CK 1.9 str. nustatytas CK aiškinimo taisyklės LR CK normas reikia aiškinti sistemingai. Taip pat apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į draudimo teisinių santykių specifiką, lemiančią draudiko pareigos ypatumus, ir sutapatino juos su deliktinės civilinės atsakomybės santykiais. Taigi apeliacinės instancijos teismas netinkamai

aiškino materialinės teisės normas, todėl jo nutarties dalis, kuria iš AB „Lietuvos draudimas“ buvo priteista neturtinė žala, LAT panaikino ir šioje dalyje paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Apibendrinant galima teigti, jog LAT praktika transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo yra dvejopa, t.y. bylose, kurios buvo sprendžiamos pagal seną 2001-06-14 LR transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą buvo priimami dvejopi sprendimai, t.y. būdavo spęsta, jog neturtinę žalą turi atlyginti ir draudimo įmonė arba būdavo priimami priešingi sprendimai, kuriais spęsta, jog pareiga atlyginti neturtinę žalą atsiranda ją padariusiam asmeniui, t. y. kaltininkui. Manytina, jog teismams, spęsiantiems ateityje šios kategorijos bylose neturtinės žalos atlyginimo klausimus, taikant 2004-05-01 LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo redakciją, nekils neaiškumų nustatant atsakingą asmenį dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Išnagrinėjus nukentėjusiojo trečiojo asmens pretenzijos dėl padarytos žalos atlyginimo klausimą, toliau bus aptariamos nukentėjusiojo trečiojo asmens pareigos, kurias jis turi atlikti norėdamas gauti išmoką iš draudiko. Taigi įvykus eismo įvykiui nukentėjusysis, norėdamas gauti išmoką iš draudiko, turi per 3 darbo dienas po eismo įvykio dienos raštu pranešti apie eismo įvykį atsakingam draudikui. Jis privalo pateikti pretenziją dėl padarytos žalos, taip pat informaciją bei turimus dokumentus apie kaltininką, eismo įvykio aplinkybes ir dokumentus, įrodančius eismo įvykio metu padarytos žalos faktą. Tuo atveju, kai žala padaryta turtui, nukentėjęs trečiasis asmuo privalo išsaugoti sugadintą transporto priemonę (ar kitą turtą) tokioje būsenoje, kokioje jis buvo po eismo įvykio tol, kol jį apžiūrės draudikas. Kai žala padaryta asmens sveikatai, turi būti įvertinama visa dėl sveikatos sužalojimo asmens patirta žala. Tokiu atveju nuostolius sudaro negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota, ir su sveikatos gražinimu susijusios išlaidos (pvz., gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo). Žala, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo, yra laidojimo ir su tuo susijusios išlaidos bei išlaidos žalos atlyginimui dėl maitintojo netekimo. Asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gautų mirusiajam esant gyvam. Teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (t.y. nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai), taip pat mirusiojo vaikas gimęs po jo mirties. Taigi nukentėjęs trečiasis asmuo, norėdamas gauti išmoką iš draudiko, turi atlikti minėtus veiksmus, kad būtų patenkintas jo turtinis interesas.⁷⁹

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 Dėl eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3718.

Vienoje iš bylų⁸⁰ LAT priėmė nutartį kilusiame ginče dėl išmokėtos laidojimo pašalpos priteisimo pagal ieškovo atgręžtinį reikalavimą į civilinę atsakomybę apdraudusį ir atsakingą už asmens mirties atveju padarytą žalą atsakovą (draudimo įmonę). Byloje nustatyta, kad 2003-02-11 įvyko draudiminis įvykis, kurio metu trečiasis asmuo M. V., vairuodamas automobilį mirtinai sužalojo A. Š. Įvykio metu galiojo transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis, pagal kurią atsakingu už padarytą draudiminio įvykio metu žalą asmeniui ir turtui tapo atsakovas AB „Lietuvos draudimas“. Atsižvelgdamas į Panevėžio m. savivaldybės išmokėtą laidojimo pašalpą atsakovas AB „Lietuvos draudimas“ nukentėjusiajai išmokėjo draudiminę išmoką, į kurios dydį įskaičiavo nurodytą laidojimo pašalpą, tokiu būdu sumokėdamas atitinkamai mažesnę sumą.

Byloje kilęs ginčas dėl išmokėtos laidojimo pašalpos priteisimo pagal ieškovo Panevėžio m. savivaldybės atgręžtinį reikalavimą į civilinę atsakomybę apdraudusį ir atsakingą už asmens mirties atveju padarytą žalą atsakovą AB „Lietuvos draudimas“.

LR CK 6.291 str. numato, jog įstatymų nustatytais atvejais mokama laidojimo pašalpa įskaitoma į laidojimo išlaidas. Laidojimo išlaidos išieškomos iš atsakingo už žalą dėl asmens mirties tik tokia apimtimi, kiek jų nepadengia laidojimo pašalpa. Ši įstatymo nuostata atiboja atlygintą žalą, kylančią atsakingiems asmenims dėl fizinio asmens mirties, bei įstatymų numatytais atvejais bei tvarka išmokamą laidojimo pašalpą. Asmens mirties atveju, esant skirtingiems žalos atlyginimo ir laidojimo pašalpos išmokėjimo pagrindams, nevienodai sprendžiamas ir regresinių reikalavimų, kylančių vienu atveju iš žalos atlyginimo, o kitu atveju iš laidojimo pašalpos išmokėjimo, tenkinimas.

Teisėjų kolegija konstatavo, jog jei subrogacijos atveju pagal LR CK 6.291 str. 2 d. draudikui teisė išsireikalauti iš kalto žalą padariusio asmens išmokėtą draudimo išmoką neapima laidojimo pašalpos, tai teisinių santykių subjektų lygiateisiškumo principas lemia, jog tokiu atveju laidojimo pašalpa negali būti išieškoma iš draudiko valstybės (savivaldybės) institucijos, išmokėjusios laidojimo pašalpą, naudai. Nes tokiu atveju draudikas patirtų vienašalius nenumatytus nuostolius, patekdamas į blogesnę padėtį nei žalą padaręs asmuo.

Valstybė, laiduodama LR Konstitucijos 52 str. numatytą socialinę paramą piliečiams, realizuoja savo paskirtį – mokesčių iš privačių asmenų surinkimu užtikrina tam tikrą visuomenės solidarumą, paskirstydama sukauptas lėšas būtinoms socialinėms reikmėms, kompensuodama iš socialinės rizikos veiksmų kylančias pasekmes, tame tarpe teikdama paramą asmens mirties atveju. Toks teisinis reguliavimas įtvirtintas įstatyme „Dėl paramos mirties atveju“, kuriame imperatyviai numatyta, kad laidojimo pašalpos išmokėjimo pagrindas yra nuolatinio Lietuvos

⁸⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-05-12 nutartis c. b. *Panevėžio m. savivaldybė v. AB "Lietuvos draudimas"*, Nr. 3K-3-304/2004.

Respublikos gyventojų mirtis, pašalpa mokama iš tikslinių lėšų numatytų savivaldybių biudžetuose. Taigi laidojimo pašalpos mokėjimas yra viena iš socialinės paramos teikimo formų, ji priskirtina toms išlaidoms, kurių dydis iš anksto numatomas savivaldybių biudžetuose, ir ši pašalpa skiriama neatlygintinai. Kiekvienų metų savivaldybės biudžete yra prognozuojamos šių tikslinių išlaidų sumos, todėl išmokama laidojimo pašalpa nelaikytina iš anksto nenumatytais patirtais nuostoliais.

Prievolės išmokėti laidojimo pašalpą atsiradimas nesiejamas su deliktinės atsakomybės dėl asmens mirties kilimu žala padariusiam asmeniui. Tokia pašalpa išmokama įvykus objektyviam ir pakankamam juridiniam faktui – fizinio asmens mirčiai, todėl dėl asmens mirties kaltų asmenų buvimas ar nebuvimas, kaltės laipsnis bei civilinės atsakomybės draudimas neįtakoja pačios savivaldybės prievolės išmokėti laidojimo pašalpą. Tai suponuoja, jog laidojimo pašalpos išmokėjimas pagal LR CK 6.249 str. 1 d. nepripažintinas patirta žala. Žala šio straipsnio prasme būtų laikomos asmens turėtos papildomos išlaidos, kurių būtų išvengta visais atvejais, jei nebūtų asmens neteisėtų veiksmų. Tuo tarpu laidojimo pašalpos išmokėjimas nesiejamas su teisei priešingais veiksmais, kitomis būtinomis civilinės atsakomybės sąlygomis, todėl savivaldybės patirtos išlaidos laidojimo pašalpos dydžio ribose nelaikytinos žalos atsiradimu.

Teisėjų kolegija konstatavo, jog atsakingiems už žalą asmenims (padariusiam žalą asmeniui ar draudikui) neatsiranda prievolė regreso tvarka savivaldybei atlyginti išmokėtą laidojimo pašalpą. Įstatymas „Dėl paramos mirties atveju“ regreso teisės savivaldybei į išmokėtas laidojimo pašalpas nenumato, dėl to byloje pareikštas ieškinio reikalavimas dėl žalos regreso tvarka atlyginimo yra netenkintinas, nes pareikšto ieškinio reikalavimui tenkinti įstatymai nenumato juridinio pagrindo.

Aptarus nukentėjusiojo trečiojo asmens pareigas, kurias jis turi atlikti norėdamas gauti draudimo išmoką, toliau bus aptariama draudiko pareiga išmokėti išmoką. Atsakingas draudikas, atsižvelgdamas į eismo įvykio metu nukentėjusiam trečiajam asmeniui padarytos žalos dydį, nustato mokėtinos išmokos dydį. Išmoka mokama, kai nustatomas atsakingas dėl žalos padarymo asmuo, draudiminio įvykio faktas, aplinkybės ir žalos dydis. Atsakingas draudikas moka išmoką nukentėjusiajam, jeigu nukentėjęs trečiasis asmuo atliko jam prieš tai aptartas pareigas, pateikė atsakingam draudikui turimus eismo įvykio ir žalos įrodymus, suteikė galimybę ištirti eismo įvykio metu padarytos žalos priežastis ir nustatyti jos dydį, leido atsakingam draudikui susipažinti su dokumentais, galinčiais įrodyti eismo įvykio metu padarytos žalos aplinkybes, faktą ir dydį, bei apie eismo įvykį buvo pranešta policijai. Atsakingas draudikas privalo išmokėti išmoką per 30 dienų nuo pretenzijos atlyginti žalą pateikimo dienos. Jeigu per šį terminą neįmanoma ištirti aplinkybių, būtinų draudiminio įvykio faktui ar žalos dydžiui nustatyti, išmoka

mokama per 14 dienų nuo dienos, kai šias aplinkybes būtų įmanoma baigti iširti. Išmokos mokėjimo terminas negali būti didesnis nei 3 mėnesiai nuo pretenzijos pateikimo dienos.

Darytina išvada, jog nukentėjusiam trečiajam asmeniui, norint gauti draudimo išmoką, tenka didelė aptartų teisių ir pareigų našta. Nes nuo jo galimybės ir sugebėjimo pateikti tinkamus įrodymus bei atlikti jam įstatymo numatytas pareigas priklausys kokio dydžio draudimo išmoka jam bus išmokėta.

LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo⁸¹ 22 str. bei Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklėse⁸² 53-59 p. numatytos galimybės draudikui susigrąžinti sumokėtas išmokas (pvz., draudėjas vairavo transporto priemonę būdamas neblaivus, apsvaigęs nuo vaistų, narkotinių medžiagų, vengė neblaivumo ar apsvaigimo patikrinimo, vairavo techniškai netvarkingą transporto priemonę, kai ją naudoti draudžia teisės aktai ir eismo įvykis įvyko dėl šios priežasties, padarė žalą neturėdamas teisėto pagrindo vairuoti transporto priemonę, pasišalino iš įvykio vietos, padarė žalą tyčia, taip pat kiti atvejai nurodyti minėtuose teisės aktuose). Aptariant draudiko galimybę susigrąžinti iš atsakingo draudėjo sumokėtą draudimo išmoką pateikiama byla, kurioje LAT pasisakė šiuo klausimu.⁸³ Byloje nustatytos aplinkybės, jog 2002-09-16 J. K., vairuodamas automobilį, padarė autoavariją, kurios metu pats žuvo, taip pat žuvo J. M. ir A. M., nukentėjo A. R., buvo apgadintas nukentėjusiųjų automobilis. Šio įvykio kaltininku buvo pripažintas J. K., neblaivus vairavęs automobilį.

J. K. transporto priemonių valdytojų civilinę atsakomybę buvo apraudęs UAB DK „Baltic Polis“. UAB DK „Baltic Polis“, kaip civilinės atsakomybės draudikas, vykdydama taikos sutartį, atlygino žalą nukentėjusiems bei apmokėjo UAB „IF draudimas“ pretenziją dėl draudimo išmokos, sumokant nukentėjusiems draudimo išmoką už sugadintą automobilį.

Ieškovas UAB DK „Baltic Polis“, vadovaudamasis LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 22 str., prašė teismo iš J. K. įpėdinių sumokėtų draudimo išmokų nukentėjusiems tretiesiems asmenims atlyginimo.

LAT CBS teisėjų kolegija pažymėjo, jog šioje byloje, sprendžiant dėl draudiko teisės pareikšti eismo įvykio kaltininko įpėdiniams reikalavimą dėl išmokėtos draudimo išmokos būtina identifikuoti ginčo santykių prigimtį ir draudiko reikalavimo pobūdį.

Draudikas savo reikalavimą kildino iš transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties. Pažymėtina, kad šioje byloje draudėjo veiksmai buvo pripažinti draudiminiu įvykiu, todėl draudikui atsirado pareiga atlyginti dėl eismo įvykio

⁸¹ LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.

⁸² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 Dėl eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3718.

⁸³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006-04-26 nutartis c. b. *UAB DK „Baltic Polis“ v. B. K., G. K.*, Nr. 3K-3-300/2006.

nukentėjusiems tretiesiems asmenims padarytą žalą. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, jog ta aplinkybė, jog draudėjas eismo įvykio metu buvo neblaivus, draudimo santykiuose paprastai laikoma nedraudiminiu įvykiu, tačiau civilinės atsakomybės draudimo atveju – jei padaroma žala tretiesiems asmenims eismo įvykio metu – laikoma draudiminiu įvykiu nepaisant to, kad draudėjas eismo įvykio metu buvo neblaivus.

Iš bylos matyti, kad šioje byloje kilo ginčas dėl to, ar draudiko reikalavimo teisė atsakovėms turi būti įgyvendinama pagal subrogacijos taisykles. Žemesnės instancijos teismai draudiko reikalavimą vertino kaip subrogaciją. Teisėjų kolegija sutinka, kad subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju negalima. LAT yra pažymėjęs, kad subrogacijos tikslas yra įtvirtinti įstatymo nustatytos bendrosios taisyklės išimtį, kad prievolės įvykdymas lemia jos pasibaigimą. Išimtis nustatomos tam, kad kreditorius išlaikytų visas buvusio kreditoriaus teises, nes įvykdžius prievolę pagal bendrąją taisyklę ji pasibaigtų, todėl kreditorius prarastų senosios prievolės privalumus. Įstatymiškai numatant subrogacijos atvejus jau pati jos formuluotė nukreipia į kreditorių pasikeitimo būdą egzistuojančioje prievolėje. Nes LR CK 6.1015 str. 2 d. įtvirtinta, kad reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių nustatančių draudėjo ir už žalą atsakingo asmens santykius. Taigi pagal LR CK 6.1015 str. subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju negalima, kai draudėjas ir už žalą atsakingas asmuo yra tas pats asmuo. Bet subrogacijos negalima sutapatinti su regresu, įtvirtintu LR CK 6.114 str., arba draudiko teisėmis reikalauti susigrąžinti išmokas iš žalą padariusių asmenų, kurios yra įtvirtintos specialiuose įstatymuose (LR draudimo įstatymo 96 str. 1 d., Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 22 str.). Nurodytų teisės aktų nuostatos nelaikytinos subrogacija CK 6.1015 str. prasme. Minėtos specialiųjų įstatymų nuostatos, leidžiančios padaryti išimtis dėl draudiko reikalavimo teisės į žalą padariusį asmenį, kuris yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę, yra bendrosios taisyklės išimtis ir neprieštarauja LR CK 6.1015 str. 1 d. nuostatom.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje darbo dalyje, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartimi, kaip sutartimi trečiojo asmens naudai, siekiama apsaugoti nukentėjusiųjų trečiųjų asmenų turtinius interesus, nors sudarant šią sutartį jie ir nedalyvavo. Kartu siekiama apsaugoti ir transporto priemonę valdančius ir naudojančius valdytojus (apdraustuosius) nuo finansinių nuostolių, kurie gali atsirasti padarius žalą nukentėjusiems tretiesiems asmenims. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties objektą apibrėžia draudiminis įvykis, t.y. apdraustojo civilinė atsakomybė, atsiradusi dėl autoavarijos metu padarytos žalos nukentėjusiajam, kaip autoavarijos pasekmės ir reikalavimo atlyginti padarytą žalą. Šia draudimo sutartimi atlyginama padaryta žala asmeniui (draudimo suma – 500 000 eurų), neturtinė žala (500 eurų), žala turtui (100 000 eurų).

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties esmė pilnutinai atsiskleidžia įvykus draudimui įvykiui, t.y., kai kyla žalos atlyginimo klausimas nukentėjusiajam trečiajam asmeniui, kai atsiranda draudimo įmonės pareiga išmokėti draudimo išmoką. Sudarant šią civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį nors trečiasis asmuo ir nedalyvavo, tačiau įvykus autoavarijai, kurios metu buvo jam (ir / ar turtui) padaryta žala, atsiranda nukentėjusiojo savarankiška reikalavimo teisė. Taigi transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartimi pirmiausia sukuriama nukentėjusiam trečiajam asmeniui teisė, o ne pareigos. Atsiradus reikalavimo teisei, t.y. siekiant, kad būtų kompensuota patirta žala, t.y. sumokėta draudimo išmoka, nukentėjusiajam atsiranda ir pareigos. Dažnas atvejis, jog norint gauti teisingą bei adekvačią patirtai žalai draudimo išmoką, nukentėjusiajam tenka kreiptis ir į teismą. Pažymėtina, jog šios kategorijos bylose, sprendžiant turtinės ir neturtinės žalos atlygino klausimus, Lietuvos teismų praktika yra gausi ir nevienoda.

IŠVADOS

1. Darbe iškelta hipotezė, jog sutartys trečiojo asmens naudai – tai specifinė sutarčių rūšis, kurios pripažinimas bei reglamentavimas teisės aktuose pakeitė visuomenės požiūrį sutartį traktuoti kaip *vinculum iuris*, t.y. šalis „jungiantį ryšį“ ir trečiajam asmeniui, nesančiam sutarties šalimi, suteikė teisę reikalauti, kad tokia sutartis būtų įvykdyta jo naudai, pasitvirtino.

2. Lietuvos teisėje sutarties trečiojo asmens naudai institutas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.191 str., kuris iš esmės atitinka Europos sutarčių teisės principų 6:110 str.

3. Sutartis trečiojo asmens naudai – tai sutartis, kurioje viena iš sutarties šalių išlygsta iš kitos sutarties šalies, kad atsiradusi prievolė būtų įvykdyta trečiajam asmeniui. Sutarčiai trečiojo asmens naudai būdingi požymiai:

- ši sutartis nustato skolininko pareigą vykdyti sutartį ne kitos šalies, o trečiojo asmens naudai;
- trečiasis asmuo gali būti iš karto nurodytas pačioje sutartyje arba prieš pradėdamas ją vykdyti, tačiau konkretus trečiasis asmuo sutartyje gali būti neįvardinamas;
- asmuo, kurio naudai turi būti įvykdyta sutartis, turi teisę kartu su kreditoriumi, o įstatymo ar sutarties nustatytais atvejais savarankiškai reikalauti įvykdyti sutartį. Pirmiausiai ši sutartis sukuria trečiajam asmeniui teises, o ne pareigas;
- trečiasis asmuo turi teisę atsisakyti jam suteiktos reikalavimo teisės. Tokiu atveju reikalavimo teisė išlieka kreditoriui. O įstatymo ar sutarties numatytais atvejais, trečiajam asmeniui atsisakius reikalavimo teisės, sutartis baigiasi;
- kreditorius atšaukti trečiojo asmens reikalavimo teisę gali tik kol trečiasis asmuo nepareiškė, jog priima jam suteiktą teisę arba nepareiškė reikalavimo įvykdyti sutartį. Tuo atveju, kai sutartis ar įstatymas numato, jog trečiojo asmens teisė yra neatšaukiama, tai sutarties šalis trečiojo asmens teisės negali atšaukti.

4. Europos valstybių: Lietuvos, Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos, Šveicarijos, Italijos civiliniuose kodeksuose nors aiškiai atsispindi principas, kad sutartis kaip *vinculum iuris*, t.y. šalis „jungiantis ryšis“ teises ir pareigas sukuria tik sutarties šalims, tačiau įstatymų leidėjai numatė išimtį, jog šis principas negalioja sutartims trečiojo asmens naudai ir savo teisės aktuose atskleidė šių sutarčių esmę, specifiką, turinį, vykdymą, šalių ir trečiojo asmens teises bei pareigas, taip pat trečiojo asmens gaunamą naudą.

5. Darbe nagrinėta Lietuvos, Vokietijos ir Prancūzijos teismų praktika atspindi sutarčių trečiojo asmens naudai praktinio poreikio pripažinimą.

6. Darbe nagrinėta Anglijos teismų praktika atspindi sutarčių trečiojo asmens naudai nepripažinimą iki 1999 m. Tai lėmė dvi teisės doktrinos, vyraujančios Anglijos teisėje: sutartinių ryšių uždarumo doktrina (*privity of contract*), pagal kurią teisės ir pareigos priskiriamos tik sutarties šalims ir aplinkybių doktrina, pagal kurią teisės ir pareigos suteikiamos trečiajam asmeniui tik esant trečiojo asmens atitinkamiems įsipareigojimams. Priėmus 1999 m. Trečiųjų asmenų sutartinių teisių įstatymą (*Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999*), esant jame nustatytoms ribotoms aplinkybėms, Anglijoje buvo pripažintos trečiųjų asmenų teisės.

7. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintos: rentos sutartis, banko indėlio sutartis, turto patikėjimo sutartis, draudimo sutartis, krovinio vežimo sutartis laikomos sutartimis trečiojo asmens naudai, nors dauguma iš jų nebuvo nagrinėtos lietuvių mokslininkų per sutarties trečiojo asmens naudai instituto prizmę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Mokslinė literatūra:

1. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: LTU, 2004. P. 608.
2. Beale H., Hartkamp A., Kotz H., Tallon D. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford and Portland, Oregon, 2002. P. 995.
3. Beatson J. Anson's Law of Contract, 28th edition. Oxford University Press, 2002. P. 739.
4. Brown J., Chandler A. Law of Contract, 5th edition. Oxford University Press, 2005. P. 276.
5. Cohen N., McKendrick E. Comparative Remedies of Breach of Contract. Oxford and Portland, Oregon, 2005. P. 326.
6. Elliott C., Quinn F. Contract Law. Fourth edition. Pearson Longman, 2003. P. 353.
7. Hartkamp A., Hesselink M., Hondius E. and others. Towards a European Civil Code. Third fully revised and expanded edition. Kluwer Law International, 2004. P. 847.
8. Hillard J., O'Sullivan J. The Law of Contract. Oxford University Press, 2004. P. 681.
9. Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law, prepared by Commission on European Contract Law. Part I, II. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. P. 561.
10. McKendrick E. Contract Law. Second edition. Macmillan Press LTD, 1994. P. 352.
11. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius, 1995. P. 461.
12. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 608.
13. Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 435.
14. Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. P. 531.
15. Palmer V. V. European Review of Private Law 1-2003. Netherlands: Kluwer Law International, 2003.
16. Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. T. 2. Vilnius: MRU, 2005. P. 252.
17. Stone R. The Modern Law of Contract. Sixth edition. London, Sydney, Portland, Oregon: Cavendish Publishing Limited, 2005. P. 512.

18. Whincup M. H. Contract Law and Practice. The English System and Continental Comparisons. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2001. P. 406.
19. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 504.
20. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Общие положения. Москва: Статут, 1997. С. 682.
21. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Общие положения. I книга. Москва: Статут, 2000. С. 848.
22. Брагинский М. И. Договор страхования. Москва: Статут, 2000.
23. Гомола А. И. Гражданское право. Москва: Academia, 2003. С. 416.
24. Суханов Е. Гражданское право: учебник. Том 2, 2-е издание. Москва: БЕК, 2000. С. 524.

Straipsniai:

1. Bulka S. Draudiminis įvykis kaip profesinės civilinės atsakomybės draudimo paskirties įgyvendinimo problema. Jurisprudencija, 2001. T. 23 (15). P. 174-182.
2. Bulka S. Profesinės civilinės atsakomybės draudimo sampratos bei tiesioginės paskirties įgyvendinimo problema. Jurisprudencija, 2001. T. 19 (11). P. 62-70.
3. Cirtautienė S. Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės draudimas. Justitia, 2005. Nr. 2 (56). P. 65-74.
4. Kontautas T. Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką. Teisė, 2003. Nr. 49. P. 66-75.
5. Kontautas T. Draudiminio įvykio apibrėžimas profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartyse. Teisė, 2004. Nr. 52. p. 62-69.
6. Papirtis L. V., Bulka S. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos. Jurisprudencija, 2001. T. 23 (15). P. 183-192.

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.
4. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 136 Dėl privalomojo civilinės atsakomybės draudimo plėtojimo programos patvirtinimo // Valstybės žinios. 1998, Nr. 104-2880.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 1100 Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo // Vilnius: AB „Lietuvos draudimas“.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 Dėl eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3718.
8. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. 47 Dėl standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2286.
9. AB „Lietuvos draudimas“ Bendrosios profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 044.

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. LAT TS 1995-12-20 nutarimas Nr. 18 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrintas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis, apibendrinimo rezultatų // Teismų praktika. 1995, Nr. 2. P. 111-126.
2. LAT TS 1995-12-20 nutarimas Dėl aprobavimo LAT CBS 1995-11-20 nutarties dėl laidavimo sutartimi užtikrintos paskolos sutarties vykdymo ir skolos išieškojimo galiojant laidavimo sutarčiai // Teismų praktika. 1995, Nr. 2. P. 102-104.
3. LAT TS 2000-06-16 nutarimas Nr. 27 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turinės žalos, padarytos eismo įvykio metu // Teismų praktika. 2000, Nr. 13.
4. LAT TS 2000-06-16 teismų praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, apibendrinimo apžvalga, Nr. A2-13.
5. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-03-22 nutartis c. b. M. D. Pečiūrienė v. Butkauskaitė ir kt., Nr. 3K-3-336/2000.
6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-04-19 nutartis c. b. Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra v. Lietuvos madų kūrėjų asociacija, Nr. 3K-3-259/2000.

7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-09-20 nutartis c. b. A. Kislovas v. UAB plasta ir kt., Nr. 3K-3-869/2000.
8. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-03-21 nutartis c. b. A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė, Nr. 3K-3-331/2001.
9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-03-29 nutartis c. b. UAB „Hermis-draudimas“ v. Klaipėdos teritorinė muitinė, Nr. 3K-7-180/2001.
10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-10-01 nutartis c. b. Kauno apygardos prokuroras, ginant AB "Stumbras" v. UAB "Lietuvos draudimas", Nr. 3K-3-883/2001.
11. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-01-21 nutartis c. b. C. Savickas v. L. Knystautas, Nr. 3K-3-353/2002.
12. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-02-07 nutartis c. b. A. S. Mačius v. K. Balsienė, V. Balsys ir UAB „Ūkio draudimas“, Nr. 3K-7-351/2002.
13. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-06-24 nutartis c. b. DUAB "Baltijos garantas" v. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, Nr. 3K-3-908/2002.
14. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-10-30 nutartis c. b. AB "Vilniaus degtinė" v. UAB "Lietuvos draudimas", Nr. 3K-3-1289/2002.
15. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003-03-05 nutartis c. b. UAB „Baltijos garantas" v. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, Nr. 3K-3-309/2003.
16. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-04-05 nutartis c. b. V. Abramov v. UAB „Lindra“, Nr. 3K-3-250/2004.
17. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-04-14 nutartis c. b. UAB „Algava“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-268/2004.
18. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-05-12 nutartis c. b. Panevėžio m. savivaldybė v. AB "Lietuvos draudimas", Nr. 3K-3-304/2004.
19. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-06-28 nutartis c. b. AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“, UAB DK „Lindra“, Nr. 3K-3-394/2004.
20. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-07-12 nutartis c. b. G. Tamašauskienė v. AB "Lietuvos draudimas", Nr. 3K-3-367/2004.
21. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-09-29 nutartis c. b. D. Misėkienė v. R. Oganezov, UAB „Baltik Garant“, Nr. 3K-3-475/2004.
22. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004-10-06 nutartis c. b. UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“, Nr. 3 K-3-521/2004.
23. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-01-17 nutartis c. b. L. Aleliūnienė v. Ž. Prasčiūnienė, Nr. 3 K-3-45/2005.

24. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-03-09 nutartis c. b. D. Vilkauskienė v. J. Rybakovas ir AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-174/2005.
25. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-03-30 nutartis c.b. A. Rakauskas v. V. Pelėdaitė, Nr. 3K-3-217/2005.
26. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-04-04 nutartis c. b. UAB „Coris Vilnius“ v. M. Masedunskas, Nr. 3K-3-230/2005.
27. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-09-26 nutartis c. b. UAB „Atra“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-427/2005.
28. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-11-02 nutartis c. b. J. Dyčenka v. A. Ivanovas, Nr. 3K-3-533/2005.
29. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005-11-28 nutartis c. b. L. Martinavičienė v. V. Juškevičienė, Nr. 3K-3-626/2005.
30. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006-04-11 nutartis c. b. O. V. v. „PZU Lietuva“, Nr. 3K-7-115/2006.
31. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006-04-26 nutartis c. b. UAB DK „Baltic Polis“ v. B. K., G. K., Nr. 3K-3-300/2006.
32. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006-05-10 nutartis c. b. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Marijampolės skyrius v. E. J., Nr. 3K-3-255/2006.

Internetiniai šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas – <http://www.lat.litlex.lt>
2. Lietuvos Respublikos Seimas – <http://www.lrs.lt>
3. Prancūzijos civilinis kodeksas – <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22>
4. Vokietijos civilinis kodeksas – <http://bundesrecht.juris.de/bgb/index.html>
5. Answers – <http://www.answers.com/topic/third-party-beneficiary>
6. Council of Europe Treaties – <http://conventions.coe.int/>
7. Environmental Protection Agency – <http://www.epa.gov/compliance/resources/policies/cleanup/superfund/ic-thd-pty-rights.pdf>
8. Principles of European Contract Law – http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/
9. The Free Dictionary – <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/third-party+beneficiary>
10. Wikipedia – http://en.wikipedia.org/wiki/Third_party_beneficiary
11. 4 Law School – www.4lawschool.com/contracts101/third.htm - 15k -

SANTRAUKA

Įprastas požiūris, jog sutartis sukuria teises ir pareigas tik jos šalims. Taigi visuomenė pripratusi sutartį traktuoti kaip *vinculum iuris*, t.y. dvi šalys „jungiantį ryšį“. Tačiau šis principas negalioja sutartims trečiojo asmens naudai. Sutartis trečiojo asmens naudai – tai sutartis, pagal kurią šalys susitarė, jog suteikia trečiajam asmeniui tam tikras teises, o trečiasis asmuo turi teisę reikalauti, kad būtų įvykdytas sutartinis įsipareigojimas. Sudarant sutartį konkretus trečiasis asmuo nebūtinai turi būti įvardintas. Kreditorius, žinant skolininkui, gali panaikinti trečiojo asmens teisę, išskyrus atvejus, kai: kreditorius buvo suteikęs trečiajam asmeniui neatimamą teisę arba trečiasis asmuo pranešė kreditoriui arba skolininkui, jog priima jam suteiktą teisę.

Šiuolaikinė teisės pripažįsta sutarties trečiojo asmens naudai institutą, t.y., jog trečiasis asmuo turi teisę reikalauti, kad būtų įvykdytas sutartinis įsipareigojimas, kurio metu šalys susitarė, jog suteikia trečiajam asmeniui tam tikras teises. Nūdienos teisininkui tai atrodo akivaizdu, tačiau Romėnų teisė nepripažino šio instituto. Tik XIX amžiuje buvo atsisakyta sutarties trečiojo asmens naudai instituto ribojimų, ir palaiapsniui jis pradėjo vystytis.

Europos valstybės: Lietuva, Prancūzija, Vokietija, Italija, Austrija, Šveicarija sutarčių trečiojo asmens naudai pripažinimą įtvirtino teisės aktuose (civiliniuose kodeksuose). Būtent gausi teismų praktika šios kategorijos bylose atspindi šių sutarčių praktinio poreikio pripažinimą. Tačiau Anglija ilgą laiką nepripažino sutarties trečiojo asmens naudai instituto. Tai lėmė dvi teisės doktrinos, vyraujančios Anglijos teisėje: sutartinių ryšių uždarumo doktrina (*privity of contract*) ir aplinkybių doktrina. Gausi Anglijos teismų praktika atspindi, jog tik po 1999 m., priėmus Trečiųjų asmenų sutartinių teisių įstatymą (*Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999*), esant jame nustatytoms ribotoms aplinkybėms, buvo pripažintos trečiųjų asmenų teisės.

SUMMARY

Normally, the intention of persons who enter into a bilateral contract is that the contractual rights and obligations should attach to themselves alone. Contract is seen as a *vinculum iuris* binding two parties, and this is true even if they have provided that each of them may discharge his liability by rendering performance to someone else. But contract for benefit of a third party has arrived at exceptions to the rule. Contract for benefit of a third party means that a third party may require performance of a contractual obligation when its right to do so has been expressly agreed upon between the promisor and the promisee, or when such agreement is to be inferred from the purpose of the contract or the circumstances of the case. The third party need not be identified at the time the agreement is concluded. The promisee may by notice to the promisor deprive the third party of the right to performance unless: the third party has received notice from the promisee that the right has been made irrevocable, or the promisor or the promisee has received notice from the third party that the latter accepts the right.

The modern law agrees that the parties so as to create an enforceable right in a third person who is a stranger to the contract may conclude a contract. To the modern lawyer this may seem rather obvious, but one should not forget that Roman law was opposed to this idea and that it was only in the XIX century that the numerous restrictions on the use of the third party beneficiary contract were whittled down and a general theory of the institution emerged.

European countries: Lithuania, France, Germany, Italy, Austria, Switzerland have adopted the rule that a third party can take the benefit of a contract to which he is not a party. This attitude regulates in the rules of law (Civil code). There are many cases, which reflect acceptance of the third party beneficiary contract. But England for a long time had not adopted the said rule. In England was appealed to doctrine of privity of contract. There are many cases, which reflect negation of the third party beneficiary contract. And the privity rule now only has a very limited application following the passing of the Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999.